

ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЈ У БЕОГРАДУ

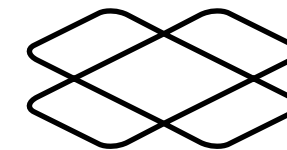
ПОКЛОНИ И ОТКУПИ
ЕТНОГРАФСКОГ МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ
2014-2019
ЛИЧНЕ ИСТОРИЈЕ – ЗАЈЕДНИЧКО НАСЛЕЂЕ

ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЈ У БЕОГРАДУ

**ПОКЛОНИ И ОТКУПИ
ЕТНОГРАФСКОГ МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ
2014-2019
ЛИЧНЕ ИСТОРИЈЕ – ЗАЈЕДНИЧКО НАСЛЕЂЕ**

*Маша Перуничих
Иван Максимовић*

Београд 2020.

Издавач

Етнографски музеј у Београду

Главни и одговорни уредник

Тијана Чолак-Антић Поповић

Уредник

др Милош Матић

Аутори изложбе и текстова каталога

МА Иван Максимовић, МА Маша Перуничкић

Рецезент

др Никола Крстовић

Дизајн каталога

Тамара Ристановић

Лектура и коректура

Сања Илић

Сарадник на текстовима

Немања Баћковић

Превод легенди на енглески

МА Иван Максимовић

Фотографије

мр Ивана Масниковић-Антић

Фотодокументација Етнографског музеја

Приватно власништво дародаваца

Поставка изложбе

Марија Јевтић

Конзервација и припрема експоната

Одељење за конзервацију Етнографског музеја у Београду

Техничка реализација изложбе

Одељење за конзервацију Етнографског музеја у Београду

Владо Ђуришић

Тираж

300 примерака

Штампа

Чигоја штампа, Београд

© Етнографски музеј у Београду 2020

*Изложба и каталог реализовани су средствима
Министарства културе и информисања
Републике Србије*

САДРЖАЈ:

- 5. Поклони и откупи Етнографског музеја у периоду 2014-2019. године
- 16. Шта нам све значе предмети? Нове аквизиције Етнографског музеја у Београду као повод за истраживање веза између људи и ствари
- 23. О људима и стварима
- 78. Литература
- 80. Дародавци Етнографског музеја у Београду 2014-2019. године

ПОКЛОНИ И ОТКУПИ ЕТНОГРАФСКОГ МУЗЕЈА У ПЕРИОДУ 2014-2019. ГОДИНЕ

МА Маша Перуничкић

Сребрна наруквица са копчом, инв. бр. 51006

Системско формирање тезауруса путем поклона, откупа или наменског потраживања предмета, током теренских истраживања, представља праксу Етнографског музеја у Београду још од његовог оснивања 1901. године. Сваки временски период, па и овај о коме је реч, одликују специфични друштвени, политичко-економски и културно-историјски контексти, који даље „одређују“ политику прикупљања предмета за музејске збирке.

Данас, једна од главних одредница да ли ће предмет ући у музеј или не, јесте да ли он (и/или такав сличан) већ постоји у музејским збиркама – колико је редак, стар, да ли имамо предмета из те географске области, да ли својим карактеристикама доприноси даљем разумевању наше народне културе, те да ли даје специфичан поглед на нашу културу од већ посто-

јећих предмета. Посебан акценат се даје пажљивом одабиру, с обзиром на то да се, услед више од века сакупљања, музеј суочава са проблемом мањка смештајних капацитета, те сви горе поменути фактори чине један од главних критеријума.

Постоје два главна начина набавке музејског материјала. Предмети могу приспети као поклон или откуп, при чему се набавка може одвијати и током теренских истраживања. У друге, ређе врсте набавке спадају међумузејске и међуинституционалне размене, као и налази на терену. Статистички гледано, од 2014. до 2019. године, од укупно 1106 предмета, 70,6% је набављено путем поклона музеју, 21% путем откупа, 5,6% путем поклона на терену и 2,6 % путем откупа на терену. Остатак процента чине они предмети који су приспели путем осталих начина набавке.

1 Преглед се односи на музејски материјал без илустративног фонда; настала је на основу података из Улазне књиге музејског материјала Етнографског музеја у Београду и обухвата период од јануара 2014. године до децембра 2019. године

2 Непоклапање броја дародаваца из табеле и броја дародаваца са списка на крају каталога резултат је чињенице да се дешавало да, у току различитих година, музеј прихвати предмете од једног истог дародаваца. Сваки дародавац се броји у свакој години појединачно, стога мало већи број у табели од оне са списка.

3 У претходном периоду (периоду који је обухватала последња изложба овог типа) стремљења музеја ка набавци предмета градске културе су тек почела да буду приметна.

4 Укупно 292 одевна предмета, од којих је 109 за збирку градске ношње.

СТАТИСТИКА ОТКУПА И ПОКЛОНА У ПЕРИОДУ 2014-2019. ГОДИНЕ¹

ГОДИНА	ПОКЛОНИ МУЗЕЈУ	ОТКУПИ МУЗЕЈА	ПОКЛОНИ НА ТЕРЕНУ	ОТКУПИ НА ТЕРЕНУ	НАЛАЗ НА ТЕРЕНУ	ДАРОДАВЦИ
2014	174	54	19	7		76
2015	196	52	6	8		53
2016	156	17	4	3		72
2017	133	54	27	4	1	39
2018	104	13	5			35
2019	18	43	1	7		29
УКУПНО	781	233	62	29	1	304 ²

Боца за бело вино, Београд, Србија, инв. бр. 51737
Откуп од Зине Филиповић

Аквизицијама је највише набављено текстилног покућства, дејчјих играчака, сеоског и градског покућства, одевних предмета. У овом периоду настављен је прилив предмета који припадају градској култури³: на пример 37% од свеукупно набављених одевних предмета⁴ чини градска ношња, а приметан је и пораст предмета градског покућства, углавном из периода почетка и средине 20. века.

Статистике су само прозор у промене перцепције онога што сматрамо прошлошћу и културним наслеђем. Оно што је за једну генерацију представљало свакодневицу, данас представља ретку или несталу праксу, слику једног времена које је прошло. Ове промене

Боца за бренди и виски, Београд, Србија, инв. бр. 51738
Откуп од Зине Филиповић

су сада још рапидније, те предмети које користимо и одећа коју носимо брже него икада постају застарели и бивају замењени новим, модернијим. Тако су и изложени предмети и приче о њима својеврсни показатељи „застарелости” и прошлости, нечега што данас немамо прилику да видимо и додирнемо. Данас немамо младожење које, у склопу свог одела, носе подвезице, ретко да се било које дете игра лименим играчкама, па чак и дрвеним тељигама, а мало је кућа у којима данас можемо да видимо поносни изложене таписерије или украсне прекривке.

На крају, за разлику од претходног периода, периода који је обухватала

последња изложба овог типа, највећи број пристиглих предмета не чини одећа /народна и градска ношња⁵, већ предмети који се могу сврстати у културу становања, привређивања и разоноде.

Грабуље, Књажевац, Србија, инв. бр. 51451
Поклон Зорана Живковића

5 Напомена је да се ипак ради о дупло краћем временском периоду.

6 Преглед је настао на основу података из улазне књиге музејског материјала Етнографског музеја у Београду, и обухвата период од јануара 2014. године до децембра 2019. године.

ПРЕГЛЕД НОВОНАБАВЉЕНИХ ПРЕДМЕТА ПО ЗБИРКАМА У ПЕРИОДУ ОД ЈАНУАРА 2014. ГОДИНЕ ДО ДЕЦЕМБРА 2019. ГОДИНЕ⁶

НАЗИВ ЗБИРКЕ	2014	2015	2016	2017	2018	2019	УКУПНО
Народне ношње Србије	17	1	19		10	11	58
Народне ношње Војводине		11		1			12
Народне ношње Косова и Метохије	6	6	10				22
Народне ношње Црне Горе	3	3					6
Народне ношње Босне и Херцеговине	1	17	2	34	1	9	64
Народне ношње Хрватске	5	7		1	5		18
Народне ношње Македоније						3	3
Народне ношње Словеније							0
Градска ношња	7	79	10	5	4	4	109
Накит	/	11	33	4	1	/	49
Текстилно покућство	42	26	35		29	2	134
Справе и помагала за прераду текстила	/	/	/	/	2	/	2
Вез и чипка	40	6	4	10	3	4	67
Покућство	11	18	6	32	11	5	83
Посуђе	/	/	/	39	3	2	44
Делови народне архитектуре	/	2	/	/	/	/	2
Занати	/	1	5	/	7	/	13
Керамика	/	1	5	7	3	1	17
Стакло	/	/	/	/	/	11	11
Мере и рабоши (метролошка збирка)	/	/	3	/	/	/	3
Земљорадња	1	/	/	9	/	1	11

Воћарство и виноградарство	1	/	/	8	/	8	17
Допунско привређивање	/	/	/	24	9	/	33
Сточарство	1	1	/	3	/	/	5
Лов и риболов	1	1	/	1	/	/	3
Саобраћај и транспорт добара	10	2	2	11	1	2	28
Оружје и опрема ратника	/	/	/	1	1	/	2
Предмети уз обичаје	2	26	1	17	3	/	49
Народна знања и веровања	3	1	/	/	/	/	4
Прибор за пушење	1	/	/	/	/	/	1
Лични предмети	/	2	1	/	1	4	8
Дечије играчке	68	21	40	5	23	1	158
Музички инструменти	22	15	2	/	1	1	41
Ваневропска збирка	2	4	2	7	4	/	19
Нераспоређено	10	/	/	/	/	/	10
Илустративни фонд/Збирка старих негатива и фотографија, Ликовна збирка	142	440	32	80	130	26	850
УКУПНО ПРЕДМЕТА БЕЗ ИЛУСТРАТИВНОГ ФОНДА	254	262	180	219	122	69	1106
УКУПНО ПРЕДМЕТА	396	702	212	299	252	95	1956

Структура дародаваца је прилично разноврсна. Људи различитих професија, порекла и старосних категорија одлучују се на даровање са заједничким мотивом, а то је вера у то да је музеј право место за чување предмета од заборава. „Чином даривања дародавац постаје „социјално видљив”, односно

издваја се као „посебан” у својој околини, а поклоњени предмет постаје у његовим очима 'вредан музеја'- јединствен и значајан за ширу заједницу”.⁷ Често су то предмети „пуни историје” једне породице, наслеђивани „са колена на колено”, сведочанства једног места (села, града, државе) из кога потичу.

7 Јелена Савић, *Преци потомцима, поклони и откупи Етнографског музеја 1999-2013*, Етнографски музеј у Београду, 2014, 17.

Антерија, Пећ, Метохија, Косово и Метохија, Србија, инв. бр. 49916 Поклон Миланке Богдановић

Такав пример је и антерија (инв.бр.49916) која је припадала Насти Тимотијевић, рођеној 1880. године у Пећи.

Као свадбени дар Наста је 1921. године антерију поклонила најстаријој ћерки С имки. Након венчања Симка Тимотијевић-Ђошић чувала је антерију у сандуку за девојачку спремину све док је и саманије поклонила најстаријој ћерки

Вери приликом Вериног пресељења у Италију 1961. године. Током 2013. године Верини потомци су антерију вратили у Србију и поклонили својој тетци, дародавцу, Миланки.

С друге стране, у ситуацијама када не постоје довољно детаљни подаци о предмету – када не постоји сећање на предмет или је до дародавца дошао

другим путем (не породичним или утврдивим наслеђем), могућа су друга-чија читања изван контекста познате приче, а која су на кустосима да их препознају. Ако то урадимо довољно добро, можемо склопити читав један део наше културне историје.

Значајно је споменути неке од дародаваца који су музеју поклонили већи број предмета из своје породице или краја:

Марија Гућ-Глишић, која је музеју поклонила четрдесет седам предмета из породичног наследства (инв.бр. 50189 – 50234), допринела је допуни збирке градске ношње.

Владан Стошић, дугогодишњи дародавац и сарадник Етнографског музеја, и у овом периоду је значајно обогатио музејске збирке предметима породице Томић, из Петриње у Хрватској (инв.бр. 50072; 51347 – 51401; 51403 – 51409; 51417 – 51422; 51454; 51559 – 51561; 51702 – 51706; 51689 – 51696).

Током 2015. године збирке накита и народноношње Босне и Херцеговине допуњене су предметима из заоставштине Владимира Мандичевског, кореографа (инв.бр. 50088 – 50115).

Драгана Петровић-Власак је у име Срђана Калембера, познатог и више-

струко награђиваног југословенског кошаркаша и једног од оснивача Спортског друштва „Црвена Звезда“, музеју понудила значајан број предмета који су своје место нашли у збиркама покућства и посуђа (инв. бр. 51225 – 51239). Збирка дечијих играчака обogaћена је предметима из породице Драгане Миловановић (инв.бр. 50964 – 50990), док су се у збирци народноношње Босне и Херцеговине нашли предмети породице Жугић (инв.бр. 51244 – 51281).

Шпорет, Београд, Србија, инв. бр. 51226 Поклон Драгане Петровић Власак у име Срђана Калембера

Не треба заборавити предмете набављене током теренских истраживања – нека од њих су: „Традиција, модернизам и постмодернизам у култури становништва Шумадије” (2016), „Етнолошка проучавања културе становништва у НП „Тара” (2016), „Етнографска истраживања Мачве” (2017–2020), започето 2017. године а спроведено у Богатићу, затим у селима Црна Бара, Мачвански Прњавор и у манастиру Радовашница, а настављено у селима Клење, Засавица, Бадовинци, Узвеће, Очаге, Белотић. Затим, „Етнографска истраживања Запања” (2017-2019) у селима Мали Крчимир, Семче, Вртоп, Велики Крчимир, Доње Драговље, Доњи Душник, Горњи Душник, Сопотница, Калетинац, Лице, Ступница, Јарсеново, Гркиња, Гаџин Хан, Копривница и Запањска Топоница. Предмети који су набављани током теренских истраживања, било путем поклона или откупа, углавном су попуњавали збирке народне ношње Србије, текстилног покућства, допунског привређивања, земљорадње. У последњих шест година укупно је набављено 92 предмета на терену, од којих 62 путем поклона и 29 путем откупа и један као налаз на терену.

Етнографски музеј у Београду је и у овом периоду наставио редовну акти-

вност реализације студијских изложби. Показало се да су оне често подстрек посетиоцима да се одлуче на корак даривања личних предмета музеју. Тако је било током или након изложби⁸: „Где сви ћуте оне говоре: гусле Етнографског музеја у Београду” (2014); „Велики рат и мали човек” (2014-2015); „Култура исхране у Србији (2015); „Без почетка и краја – прстење из збирке накита Етнографског музеја у Београду” (2016); „Гуњ, јелек, прслук” (2016), „Писмо и

Чарапе, Семче, Гаџин Хан, Запање, Србија, инв. бр. 51685
Поклон на терену од Словенке Степановић Веке

Пешкир (заветни), Липеновић, Крупањ, Мачва, Србија, инв. бр. 50069 Поклон свештеника Александра Ђурђевог

традиција” (2016 – 2017), „Конзервација – чувамо за будућност” (2017 – 2018), „Из прошлости једне породице Осијек – Петриња – Београд” (2017 – 2018), „Косовски и шаркоски вез – културне паралеле” (2018), „Уситњавање – ступе и

Уљана слика свештеника Томића, Петриња, ил. инв. бр. 18155

авани” (2018), „Нематеријално културно наслеђе Србије” (2018), „То смо ми – народна занимања у Србији (Назрни па се врни)” (2018), „Страдање и опстајање (1918-2018)” (2018), „А од родитеља... мираз - посебна женска имовина између традиције и савремености” (2019) и многе друге.

Настала из окриља Народног музеја у Београду, Ликовна збирка је такође значајан део наше делатности. Ликовна дела која приказују мотиве

традиционалног живота, затим бројне иконе, цртежи и илустрације музејских предмета употпуњавају колекцију Етнографског музеја у Београду.

У периоду који обухвата ова изложба 43% свеукупно набављених предмета чини илустративни фонд – фотодокументација појава у народној култури забележених током етнографских истраживања с припадајућом колекцијом слајдова, збирка старих негатива и фотографија с припадајућим легатима и ликовна збирка

ЗАКЉУЧАК

Етнографски музеј у Београду од свог оснивања континуирано ради на очувању, заштити и презентацији српског културног наслеђа. Упркос проблемима са којима се суочава, као што је мањак смештајних капацитета, улога матичне установе за фонд етнографског материјала никада није била угрожена.

Приче које су приказане у овом каталогу само су мали број личних историја које се крију иза сваког предмета. То никако не значи да они који се нису нашли у њему нису довољно „вредни” – наша идеја је била да инспиришемо и покажемо како теличне

приче нису више личне, већ су део колективног идентитета и заједнички проживљеног искуства. Нечија прича можда подстакне посетиоца или читаоца да се сети шиваће машине која стоји у подруму покривена прашином, а која у себи чува прегршт података о прошлости или да потражи неку бакину прегачу која усамљена „ћути” у орману.

Тепелук, место набавке непознато, инв. бр. 50997

9 Реч је о следећим изложбама: „Дарови Етнографском музеју 1976-1980“, као и „Дарови Етнографском музеју 1981-1985“, ауторке Љиљане Ћертић, затим „Дарови Етнографског музеја -- градска култура у Србији 1804-1914“ ауторке Весне Душковић, „Време прошло -- време будуће, поклони и откупи 1992-1998“, ауторке Јелене Тешић, као и „Преци потомцима: поклони и откупи Етнографског музеја 1999-2013“, ауторке Јелене Савић. Потоње две изложбе су, поред дотадашњег акцента на поклоне, уврстиле и предмете набављене путем откупа.

ШТА НАМ СВЕ ЗНАЧЕ ПРЕДМЕТИ?

Нове аквизиције Етнографског музеја у Београду као повод за истраживање веза између људи и ствари

МА Иван Максимовић

УВОД

Изложбе нових аквизиција честа су појава у музејима, како светским тако и домаћим. Више је разлога за то: пре свега, подсећају јавност да посао обogaћивања музејског фонда никада није завршен, а представљају и добру прилику за музеје да тај рад оправдају. Имајући у виду да се већина музеја у Србији финансира јавним новцем, управо су грађани ти према којима постоји највећа одговорност. Етнографски музеј у Београду није изузетак, те су овакве изложбе одржаване у неколико наврата почев од 1981. године, а последња таква изложба отворена је 2014.⁹

С обзиром на немали број предмета којима је обogaћен музејски фонд од одржавања последње изложбе, показало се да не треба много чекати са постављањем нове тог типа. Међутим, посетиоцима изложбе несумњиво ће упасту у очи једна наизглед парадоксална

околност: са једне стране, потреба да се представљање новонабављених предмета не одлаже, јер је њихов број већ сада велики и, са друге стране, несразмерно мали одабир изложених предмета. Као да се намећу питања – шта је са онима који нису постављени, а има их преко хиљаду? Да ли су они мање вредни? Другим речима: који су били критеријуми одабира?

Током разматрања начина на који ћемо одабрати и представити предмете, узели смо у обзир чињенице. Пре свега, материјал који имамо пред собом изузетно је разноводан, што у једној мери одражава различитост збирки Етнографског музеја у Београду. Стога, јасно се наметала потреба за проналажењем заједничке нити. Затим, за разлику од осталих десетина хиљада предмета који припадају фонду Етнографског музеја, иза већине новоприспелих стоје претходни власници са

којима је још увек могуће разговарати. У многим случајевима реч је о људима који су предмете наследили, те су их пре чували него користили. То предмете не чини мање драгоценим изворима; без обзира на то што, можда, недостаје знање о тачним околностима у којима су се употребљавали. Уместо њега присутно је богато знање у виду личних историјата који се заједно са предметима преносе.

Овде је нама, као ауторима изложбе, постало јасно да се заједничка нит која повезује наизглед неповезиве предмете огледа не у свеобухватној теми, већ у приступу њиховом излагању. Мали број предмета гарантовао је довољно експoграфског простора за сваком од њих, који је морао бити употребљен да се личне приче поделе са заједницом и претворе, уз предмете, у заједничко наслеђе.

У неким од ових прича предмети имају централну улогу. У другима, они су повод да се нешто каже о људима који су их користили. Баш као што је разлог њиховог чувања међу наследницима био повод да се, преко њих, сете својих очева и мајки, баба и деда, и осталих сродника или пријатеља који нису више са њима.

При томе нисмо имали велике претензије; није нам била намера да помоћу индивидуалних прича понудимо опште тумачење друштвених прилика,

нити смо то сматрали могућим. Желели смо, најпре, да подстакнемо на размишљање. Размишљање о томе шта нам значе предмети које користимо и, нарочито, они које чувамо. Размишљање о томе како нас неживи предмети подсећају на нашу људскост. Напоследку, размишљање о томе како се сећамо драгих људи помоћу ствари које су оставили за собом. Због тога смо се усредсредили на предмете који су баштињени у оквиру породице или чувани од стране појединца.

На тај начин је разноводност предмета употребљена у сврху представљања богатства и шареноликости материјала, којим Етнографски музеј иначе располаже, а затим преточена у илустрацију разноликости људских искустава која смо желели да поделимо са посетиоцима. Вредност предмета је лична вредност преточена у заједничко наслеђе.

ЈОШ МАЛО РЕЧИ О ОПШТЕМ И ПОСЕБНОМ

Сагласни са ставом да „предмети постају значајни превасходно захваљујући начину излагања”,¹⁰ покушали смо да предупредимо неке нежељене последице при засебном представљању овако разноводних предмета, који међусобно нису повезани ни заједничком

10 Röschenthaler, Ute. "Of Objects and Contexts: Biographies of Ethnographica" Y: Journal des africanistes, 1999. 69 (1) стр. 90

11 Kirshenblatt-Gimblett, Barbara, 1991. Objects of Ethnography. In: Ivan Karp and Steven D. Lavine (Eds.) Exhibiting Cultures: The Poetics and Politics of Museum Display. London, Washington: Smithsonian Institution Press, стр. 409-411

12 Röschentaler, нав. дело стр.89

13 Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993, стр. 120

14 Appadurai, Arjun (Ed), *The Social Life of Things*, Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

темом, нити чињеницом да припадају истој категорији, већ им је једино заједничко то да су набављени у протеклих шест година.

Међу одређеним ауторима постоји сумња да се етнографски предмети тривијализују када се представљају засебно: сматра се да губе способност да представљају документ, а у најбољем случају ова врста излагања позива да се на предмете гледа као на уметничка дела.¹¹ Таква пракса је, у случајевима западних етнографских музеја, трпела критику, између осталог, и зато што се у евалуацију предмета других култура уводи западно схватање уметности, какво није постојало у контекстима одакле ти предмети потичу.¹²

Иако не можемо спречити било кога да гледа предмете представљене на овој изложби као на уметничка дела, а то не бисмо ни желели, чињеница је да Етнографски музеј у Београду није уметнички музеј и да најбоље ради оно што његова делатност подразумева. Желели смо да подстакнемо посетиоца да гледа иза и изван самог предмета, даље од умешности ствараоца и чулног утиска који његов рад оставља. Желимо, дакле, да се вратимо идеји да је етнографски предмет документ историјске, социјалне и културне природе, чак и када стоји сам у изложбеној

витрини. Становиште да музејски предмет представља документ налази се међу основним постулатима музеологије, односно науке о музејима. Тако схваћен, предмет је у стању да говори о стварности којој је припадао пре доношења у музеј.¹³ За тумачење ове стварности је, ипак, неопходан стручњак. У нашем случају, то је етнолог или антрополог.

Када се узме у обзир широк опсег научних радова из области етнологије и антропологије у којима материјални свет има какву-такву улогу, уочава се да је дијапазон тих улога сразмерно широк: од материјалног које не представља више од најобичнијих кулиса и реквизита, наизглед без икаквог утицаја на обликовање културе, или тај утицај није предмет расправе, па до света материјалног као примарног технолошког фактора у стварању и развијању цивилизација. С временом, све више пажње се посвећивало материјалним предметима, па се они са стварањем такозваних студија материјалне културе премештају у средиште научне анализе.¹⁴ На трагу Марсела Моса и његових истраживања, са почетка XX века, о дару и ударју у бројним културама, размена предмета као економско питање добија на значају у кругу економских етнолога и антрополога. За њих су предмети, пре

свега, специфична тачка гледишта са које се могу посматрати различити појавни облици и трансформације тржишта. Другим речима, материјалне ствари су занимљиве као средства или предмети размене. Овај научни тренд долази до изражаја од средишње осамдесетих година, а материјални предмети су у тим расправама стављени у сврху разумевања људске друштвености. Најсавременији приступи у оквиру етнологије и антропологије који се баве материјалним, насупрот томе, покушавају чак да предмете ставе у средиште своје анализе и учине их равноправним актерима са људима и другим живим бићима (у смислу појава које могу утицати на дешавања).¹⁵

У време формирања студија материјалне културе као засебне интердисциплинарне области у оквиру друштвених наука, нов начин проучавања предмета увео је Игор Копитоф, најпре у есеју „Културна биографија ствари: комодитизација као процес.”¹⁶ Усмерен пре свега на добра, односно предмете који се на тржишту могу разменити за друга добра, новац, или услуге, Копитоф је скренуо пажњу на промене у статусу предмета, односно када предмет, од добра које је по дефиницији замењиво, постаје незамењив, и обрнуто. Овиме је најавио раскид са научном традицијом која је, до тада, посматрала овај статус

као нешто фиксно.¹⁷ Другим речима, Копитоф се залагао за праћење промена у статусу предмета, како би се донели одређени закључци о друштву (још важније, култури) у ком тај предмет циркулише. Његово становиште је било да праћење под којим условима одређена врста предмета може да пређе из једног статуса у други, као и утицај који то има на људе који предметом располажу, говори много о вредностима која та култура исповеда. Одговарајући метод за ово је *културна биографија ствари*. Оно што је специфично за ову врсту биографије, у односу на друге, је њена утемељеност у појмовнику и светоназору конкретне културе о којој је реч. Улога и значење предмета о ком је реч, као и категорије које заузима, дефинисане су том културом, и биографија би требало то да одражава.¹⁸

Примена овог приступа у радovima других је, до сада, довела до формирања два правца како их је дефинисала Џенет Хоскинс: „1) оне 'биографије ствари' које почињу са етнографским истраживањем и које, стога покушавају да створе наратив о томе како извесне предмете доживљавају људи са којима су повезани, и 2) покушаји да се 'испитају сами предмети', који отпочињу историјским или археолошким истраживањем, и покушавају

15 B. почев од: Bijker & Law (Eds), *Shaping Technology/ Building Society* Cambridge: The MIT Press, 1992; Alfred Gell, *Art and Agency: An Anthropological Theory*. Oxford: Oxford University Press, 1998

16 Koppytoff, Igor, "The Cultural Biography of things: Commoditization as a process." Y: Appadurai, Arjun (Ed), *The Social Life of Things*, Cambridge: Cambridge University Press, 1986, стр. 64-91

17 Woodward, Ian. *Understanding Material Culture*. London: SAGE Publications, 2007, стр. 102

18 Koppytoff, нав. дело, стр. 68

да натерају неме предмете да 'проговоре' тако што их стављају у историјски контекст повезивањем са писаним изворима попут дневника, инвентара робе, трговачких записа итд.¹⁹ Другим речима, први приступ је карактеристичан за истраживања предмета који су тренутно у употреби, а други за материјалне остатке прошлости.

На извештајан начин, предмети Етнографског музеја у Београду нуде могућност да се ове две перспективе помире. Велики број набављених предмета је део породичног наслеђа, под чиме се подразумева да је више од једне генерације провео у тој породици. Чак иако га последња генерација која га поклања не користи, она је свесна његовог постојања, и са њим је скопчан читав корпус знања, сећања и осећања. Која год да му је била улога, како год да су га чланови домаћинства употребљавали (или нису), он везује прошлост и садашњост и у музеј долази као сведочанство тој вези. Још важније, он и о прошлости и о садашњости говори преко конкретних људи, чије биографије су доступне, ако већ нису доступне биографије самог предмета. На тај начин предмети нам омогућавају да упознамо интимну страну друштва и културе у датом историјском тренутку. Овом изложбом ће личне и породичне

историје људи који су поменути, макар делом бити овековечене и придодате оној општој која углавном заборавља на обичног човека.

Због тога су, према нашем мишљењу, поменута два приступа комплементарна када су у питању предмети о којима је реч у каталогу изложбе. Пре свега, контекст сваког предмета је могуће расветлити и представити помоћу богате литературе о друштвеној стварности у Србији коју су етнологзи бележили последњих стотинак година, а која до детаља представља све аспекте друштва. Руку под руку са овиме је и значајан рад музејских етнолога на проучавању предмета као класа, те се појединачно увек може и мора повезивати са општим. Имајући у виду, ипак, да су власници и корисници предмета познати именом и презименом, њихове биографије се такође могу сместити у контекст на сличан начин.

Приче су превасходно базиране на разговорима са дародавцима, од којих смо покушали да сазнамо што више информација о предметима које су уступили Музеју. Поред информација које су већ дате, ослонили смо се на смернице које је установио Копитоф, и трудили се да дамо одговоре на следећа питања: „[ш]та су, у социолошком смислу,

биографске могућности инхерентне у његовом 'статусу' као и у периоду и култури, и како су ове могућности остварене? Одакле ствар потиче и коју је направио? Шта је био њен животни пут до сад, и шта људи сматрају идеалним животним путем за ствари те врсте? Шта су препозната 'доба' или периоди у 'животу' ствари, и шта су њихови културни маркери?”²⁰

Ови разговори, из разумљивих разлога, нису увек били могући. У том случају су коришћени искази дати приликом предаје предмета, као одскочна даска за даље истраживање, не би ли предмет био смештен у друштвено-историјски и културни контекст, односно контекст културног наслеђа.

Усмеравањем на конкретну ствар са конкретном биографијом, а не на врсту, род, класу и томе сличне критеријуме, заобилазимо методолошки проблем на који се у етнографском истраживању често наилази. Наиме, када људи одговарају на упитнике или питања из интервјуа, често говоре идеалтипски о свом животу и животу заједнице. Међутим, питања обликована тако да се усмеравају на лична искуства доносе знатно финије и сложеније одговоре.²¹

Дародавци и продавци преко којих су предмети нашли свој нови дом

представљају богат извор информација о самој ствари. Чак и у случајевима када се ради о наследницима људи који су предмет набавили или користили, за њих је предмет носилац извесног значаја. Тај значај ствара одређене професионалне и моралне обавезе за Музеј, те овом изложбом покушавамо макар део тих обавеза да испунимо. На крају, важно је захвалити се дародавцима и на храбрости да дозволе изношење личних прича у јавни простор. О каквим год предметима да је реч, они су непорециво везани за важне догађаје у животима људи. Са тим догађајима скопчани су и смех, и сузе, и бес, и радост, и љубав, и мржња. Због тога посебну похвалу заслужују људи који су се одважили да личне предмете поделе са другима и омогуће нам да кроз увид у њихове животе, по ко зна који пут, поставимо себи питање: шта то значи бити човек?

О ЛЉУДИМА И СТВАРИМА

Прслук, Далмација, Хрватска
Инв. бр. 51176
Крај 19. века/почетак 20. века
Поклон Бетине фон Рајсвиц, Минхен

Прслук је направљен од чоје, дужине до испод струка, са предњим странама које се дубоко преклапају. Дворедно копчање омогућавају низови од по шест металних дугмади. Обрубљен је црвеним свиленим гајтаном са кратким кићанкама. Постава је од танке црвенкасте тканине са обрасцем. Око врата и дуж предњица налази се украсни вез од разнобојне свиле (жуте, беле, црвене и плаве) у облику линеарних мотива и композиција од стилизованих биљних и геометријских орнамената.

Чинио је део мушке ношње у Далмацији, а носио се преко кошуље на два начина: закопчан у облику дворедног копчања или откопчан тако да се ивице предњица пресавију и закопчају на сопствену дугмад.

Предмет је набавио, током једног од бројних путовања по Југославији у међуратно доба, немачки барон Јохан Албрехт фон Рајсвиц. Уколико је његово име уопште

познато српским читаоцима, вероватно је реч о његовом ратном ангажману. Наиме, као члан Националсоцијалистичке партије од 1940, а препознат од стране званичника Трећег рајха као „срболог“, Рајсвиц на сопствену иницијативу постаје војни саветник при служби за заштиту споменика и уметничких вредности за територију окупиране Србије. Био је непосредно задужен за чување музеја и музејских предмета, између осталих и Етнографског музеја у Београду.

Саме драгоцености Етнографског музеја су почетком рата пренете у зграду Природњачког музеја, у Његошевој 51. Директор Етнографског музеја је у то доба био Боровоје Дробњаковић, заслужан за реорганизацију документационог система музеја чији је фонд у великој мери опустошен и доведен у стање нереда уништавањем и крађом предмета током Првог светског рата.²²

Иако примарно заинтересован за археолошке и историјске налазе, Рајсвиц је показао извесну заинтересованост за етнографски материјал. То се, наравно, најпре огледа у чињеници да је набављао делове ношње током својих боравака у Југославији у међуратном периоду. Поред тога, овим приликама је фотографисао људе у ношњи на улицама градова Балкана. Ипак, његов ангажман у Етнографском музеју је био изван онога што су му дужности налагале. Наиме, према свом извештају надређенима, Рајсвиц је заслужан за део изложбе која је постављена према, како он то назива, савременим гледиштима. На основу 800 одабраних предмета, од укупно 32 000 колико их је тада било у музејском фонду, представљена је култура динарске "патријархалне зоне", са циљем да се учине уочљивим заједничке карактеристике европских простора, „од Шведске до Шар-планине“.²³

Рајсвиц је, такође, неговао блиске везе са Химлеровом организацијом Аненербе (Ahnenerbe — наслеђе предака). У раду ове организације, „[к]роз антрополошка, етнографска, праисторијска и истраживања језика и симбола, стварани су стубови носачи 'нордијског' погледа на свет“.²⁴ Овакав приступ нас наводи да се запитамо, да ли би и српској етнографској баштини уследила судбина укалупљивања у нацистичке расне и културноисторијске теорије?

Међу реткима који су о Рајсвицу писали, био је и знаменити историчар уметности Дејан Медаковић. Након што је избегао у Београд по проглашењу НДХ, Медаковић волонтира у Музеју кнеза Павла. Рајсвица се сећа као наклоњеног

22 Петровић, Давор, "Музејске године Боровоја Дробњаковића", Гласник Етнографског музеја у Београду 75, 2001, стр. 237-245

23 Roth, Andreas, *Johann Albrecht von Reischwitz (1899-1962): vom unbequemen Südosteuropaexperten zum Kunstschützer*, Graz: Ares Verlag, 2020, 272

24 Бандовић, Александар, *Употреба људског рада кроз историју српске археологије: три примера*, Етноантрополошки проблеми н.с. 14 (3), 2019, 879

25 Медаковић,
Дејан, *Ефемерис
II: Хроника једне
породице*. 1995.
БИГЗ Београд

26 Шкодрић,
Љубинка,
*Министарство
просвете и
вера у Србији
1941–1944. Судбина
институције
под окупацијом*.
Београд: Архив
Србије, 2009,
стр. 243

27 Бандовић,
Александар,
*Музејски курс
и археологија
током светског II
рата у Београду*,
Етноантрополошки
проблеми 9.3,
2014, стр. 625–646

Србима, аристократу финих манира пуног презира према дивљању усташа, па чак и прикривено поспрдног односа према самом вођи Трећег рајха.²⁵

На молбу Миодрага Грбића, ратног управника Музеја града Београда, Рајсвиц је издејствовао извлачење моштију кнеза Лазара, цара Уроша и деспота Стефана Штиљановића из фрушкогорских манастира, који су распадом Југославије у току рата потпали под територију НДХ. Ову акцију спасавања је Недићева управа представила као свој велики успех на пројекту очувања српске културе и српског националног бића.²⁶

Пре рата, Рајсвиц је учествовао у ископавањима код Охрида 1931, заједно са Миодрагом Грбићем (представником Народног музеја) и Вилхелмом Унферцагтом, са којим је био члан Немачког археолошког института.²⁷

Три мушкарца и жена у свечаним оделима, Буковица, Далмација (1928). Мушкарци носе крожете, од којих су два украшена токама. Фотодокументација Етнографског музеја у Београду.

Лимена играчка, плесачица, Београд, Србија

Инв. бр. 49783

Прва половина 20. века (1938)

Поклон Љиљане Ђорђевић-Илић, Београд

Ову играчку Етнографском музеју поклонила је Љиљана Ђорђевић-Илић (рођена 1936), гимназијска професорка у пензији. Добила ју је око 1940. године од ујака Миодрага Филиповића, који се до краја Другог светског рата звао Ото Вагнер.

Када је Немачка без објаве рата напала Југославију, и бомбардовање Београда отпочело, Љиљанина мајка је пожурила са њом и млађим сином ка склоништу у Карађорђевој парку. У налету бомбардера погођено је баш то место, на коме је скоро две стотине људи изгубило животе. Међу њима је била и Љиљанина мајка.

Њен отац, који је у том тренутку био мобилисан, после рата оженио се Српкињом, партизанком. Љиљану и брата васпитао је у југословенском духу. Наглашавао је њихово српско порекло, док о немачкој страни породице није смело да се говори.

Играчка је фабрички произведена, начињена од бојеног лима. Представља плесачицу риђе косе одевену у шкотску ношњу. На то указују килт, прслук, и високе чизме на пертлање.

Уз играчку је сачуван и оригинални кључ за намотавање у облику дугуљасте зупчасте полуге. Када се кључ брзо провуче кроз за то предвиђену рупу, зупци покрећу механизам помоћу којег плесачица изводи пируете.

Иако жиг не постоји на самој плесачици, произвођач је утврђен уз помоћ музеја играчака „Мали музеј – играчке током два века“, из немачког града Хагнау, на обали Боденског језера.²⁸ Ова играчка правила се у неколико варијација, а као година производње наведена је 1938.

Играчку је произвело предузеће „Einfalt- Technofix“ из Нирнберга. Основала су га браћа Георг и Јохан Ајнфалт, а специјализовали су се за производњу лимених играчака. Предузеће је радило од 1922. до 1978. године. На врхунцу пословања, почетком пете деценије прошлог века, имало је око 120 запослених. Били су познати по разним моделима механичких играчака, израђиваних у међуратном периоду. Након рата, фирма се преусмерила на производњу лимених модела железница и лимених пејзажа.

Иначе, почетком 20. века немачка предузећа производила су највише лимених играчака. Тек знатно касније њихов примат угрозиле су најпре француске и енглеске, а потом и фирме из САД.

Други светски рат значио је обуставу производње лимених играчака. Како су сви ресурси улагани у ратне напоре, Трећи рајх је производњу лима усмерио на војне потребе, баш као и друге земље. Тако је фирма „Technofix“ своје техничке могућности преусмерила на производњу филтера за гас маске. Тек након рата поново се успоставља производња играчака, али и неких свакодневних производа намењених за продају америчким војницима. Крајем седамдесетих година прошлог века, предузеће коначно посустаје. Прекасно су покушали да ухвате воз за пластичну будућност, па нису успели да се изборе са знатно јефтинијом робом која је стизала са Далеког истока.

Љиљана Ђорђевић-Илић, у одраслом добу, покушала је да пронађе траг о немачком делу своје породице на разним странама, укључујући и евангеличку заједницу у Србији, али без успеха. Тако је све време лимена плесачица из Немачке представљала једини материјални подсетник на потиснуту и изгубљену породичну историју.

Бунда, Брчко, Босна и Херцеговина
Инв. бр. 50287
Почетак 20. века
Поклон Ксеније Кондић, Београд

Бунда је направљена од црног атласа, дуга до колена, постављена лисичијим крзном, око врата и пешева обрубљена њиме. На унутрашњој страни, закопчава се са две гајтан-петље и пуцадима оплетеним црном свилом. Део је свечане зимске градске ношње, према кроју и материјалу карактеристичним за грађанску ношњу која је почела да излази из моде у међуратном периоду, а пред Други светски рат била је готово потпуно напуштена.

Бунду је Етнографском музеју поклонила Ксенија Кондић, која ју је повремено носила у деценијама након Другог светског рата. Првобитно је припадала њеној баба-тетки, Милицы Бобаревић (1878-1962), рођеној сестри њеног деде по мајци, Ђорђа Бобаревића.

Милица Бобаревић живела је у Брчком, где се крајем 19. века удала за месног трговца. Није потрајало, а уследио је „шок за грађанску трговачку породицу тог времена“. Милица је поднела захтев за развод брака, а све после једног шамара

Милица Бобаревић, фотографисана у Београду средином двадесетог века.
Приватно власништво Ксеније Кондић

који је добила од супруга. Иако крајње неуобичајен разлог као и захтев за то доба, усвојен је, па је брак разведен. Милица је вратила девојачко презиме, па је остала Бобаревић до краја живота.

Убрзо после успостављања НДХ, априла 1941. године, Милица заједно с другим виђенијим Србима тог краја завршава у неком од усташких логора. На срећу, захваљујући одевном предмету са пришивеним дукатима, пошло јој је за руком да откупи слободу од једног чувара. Свесна тога да је једина могућност бег, упутила се ка Србији, а у подухвату јој је припомогао један комшија, који је успео да је пребаци на колима до Београда.

Са нешто личних ствари и онолико одеће колико је могла да понесе на себи, уселила се у стан у Бирчаниновој 28, који је њена јетрва Јевросима (бака с мајчине стране Ксеније Кондић) изнајмила за своју породицу. Бунда је пристигла накнадно, заједно са још личних предмета.

После многих бомбардовања и таласа прогнаника из НДХ, није била реткост да неколико генерација породице живи у истом стану. Тако су у стан у Бирчаниновој дошли и Јевросимина кћерка и зет са децом, Ксенијом и њеним млађим братом. Када је у таквом времену Ксенија стасала у девојку, носила је неке од Миличиних ствари. Између осталог, ту је била и бунда. А како се Ксенија сећа, "чак и у време најтврђег социјализма смо се облачили свечаније него данас".

Сама Милица Бобаревић након рата није показивала много склоности ка удешавању. Напротив, носила се скромно. Ксенија сматра да је пресудило искуство усташког логора, избеглиштво, као и послератно одузимање имовине.

Како је у позним годинама свог живота бунду ретко носила, Ксенија Кондић ју је поклонила музеју, у нади да ће више људи моћи да је види и сазна понешто о животним приликама тог доба.

Сунцобран, Београд, Србија

Инв. бр. 50248

Прва половина 20. века

Поклон Наде Павловић и Вере Гарић Печујлић, Београд

Сунцобран на склапање, инспирисан кинеским суцобранима са благо укошеним сенилом од беж памучног материјала опшивен позамантеријском траком исте боје. Дршка је кратка и сачињена од дрвета. Ручка је мало дебља у односу на дршку и пресвучена је беж материјалом преко ког је, каснијом интервенцијом власника, додата навлака од конца жуте боје. Сунцобрани су били чест модни детаљ за градске даме почетком 20. века, као знак дистанцирања од сеоског начина живота који је подразумевао рад под сунцем и тамнији тен који неизбежно иде уз њега.

Припадао је Даринки Васић, учитељици која је послом пропутовала целу Србију. Пореклом је из Свилајинца, рођена 1901. у породици Петра, терзије, и Настасије, домаћице, Даринка је завршила Филозофски факултет. Предавала је историју и српски језик, а захваљујући послу, и намештењу у Новом Врбасу,

Даринка Васић између два рата.
Приватно власништво Наде Павловић
и Вере Гарић Печујлић

упознала је и свог будућег супруга, Светозара Гарића — тада студента медицине, касније лекара.

Према породичном предању, Светозару се испрва није допала, будући да је изгледала строго у црној кецељи — професорској униформи. Приликом другог сусрета му се допала јер је видео како се смеши, а трећи пут је чуо како пева и — заљубио се. Венчали су се 1928. у Београду у тадашњој цркви Светог Саве, а на брачно путовање одлазе на Плитвичка језера. Након превремено рођених тројки које нису преживеле, Даринка и Светозар добијају близнакиње 1930. године. Светозар је био из Оточца, најмлађи од деветоро деце. Његова мајка Леополдина се по оцу презивала Мажгон, а то презиме је француског порекла — претпоставља се да је зачетник те лозе у Оточцу војник из доба Наполеонових похода на Русију. Леополдина је живела 101 годину.

Када је почела окупација и Земун припао НДХ, пацијент, Немац из Францетала (немачког дела Земуна) посећује Светозара како би га упозорио на опасност и саветује да пребегну у Србију. Даринка је тражила премештај у унутрашњост, сећајући се прича пријатеља Београђана о искуству са несташицама у главном граду током окупације. Због намештења у Другој крагујевачкој гимназији била је директан сведок масовног стрељања цивила 1941. Као жена била је искључена али је Светозару претила смрт будући да се као предавач хигијене нашао у школи. Тек када су Вермахтовци утврдили да је лекар, ослободили су га јер им је био потребан. Светозар је умро у Крагујевцу у 46. години живота, не дочекавши ослобођење земље.

По слому Сила осовине, Даринка води ћерке назад у „весели Срем“. Касније, 1957, Даринка добија астму и бива пензионисана. Завод за социјално осигурање је шаље у Рибарску бању на опоравак а затим и на море. Недуго потом, Даринка и умире у 57. години живота.

Сећајући се детињства, Нада и Вера кажу да је мајка била строга и да их је „рихтала као аустроугарски официр“.

Џубе (антерија), Приштина, Србија

Инв. бр. 49966

Прва половина 20. века

Поклон Зорана Нићића, Београд

Џубе је дугачак одевни предмет, попут капута који је без рукава, узан у грудима и са скутовима који се сразмерно шире од струка надоле. Под утицајем турске културе, џубе је био чест одевни предмет у градовима на Балканском полуострву, а у неким областима је за овај предмет коришћен и назив антерија, који је другде означавао другачији одевни предмет, најчешће краћи и са рукавима. У време јаке турске власти одевне предмете овако јарких и отворених боја нису смели да носе хришћани и Јевреји.

Станица Нићић је у Приштини провела цео живот, од рођења 1885. године до смрти, након Другог светског рата. На њену несрећу, супруг Светозар је умро веома млад, па је она остала сама са троје деце. Њен брат Апостол, који се обогатио као трговац у Београду, хтео је да узме једно дете на бригу и старање — то је био средњи син, отац дародавца, рођен 1916. године.

Дародавчев отац живео је код ујака Апостола у Београду, где се и образовао. Служио је војску, па је мобилисан пред Априлски рат. Заробљен је и одведен у Италију. Мајци је у завичај слао дописнице на адресу Улица Адолфа Хитлера, Приштина. По ослобођењу, ова улица је названа Улицом ЈНА, а крајем века Улицом краља Милутина, а данас је Улица УЧК. Након капитулације Италије 1943. године, дародавчев отац се придружио италијанским партизанима. У Београд се вратио после рата.

Апостол је од свог капитала изградио и неколико здања у Београду, укључујући и зграду у Улици Страхинића Бана 26. Ове зграде су убрзо по ослобођењу конфисковане, док је Апостолу остало само станарско право. Како би избегао да му, због вишка стамбеног простора, неког непознатог уселе у стан, тражио је да се досели сестрић. Будући да су и пре рата живели заједно, одобрено им је да наставе.

Апостол је био ратни војни инвалид, носилац Албанске споменице. Станица Нићић била је члан Црвеног крста и Кола српских сестара, од којих је добијала ордење за заслуге.

У приштинској кући, у центру града, после Станичине смрти живео је њен сестрић, односно брат од тетке дародавца (рођен 1933. године). Године 1999. кућа је оштећена у бомбардовању, а њен станар је трпео притисак албанских националиста.

Антерија је дошла у посед дародавца преко оца. Након смрти Станице, приликом расподеле имовине, син је тражио да има нешто у успомену на мајку, од које је био раздвојен целог живота. Деценијама касније, дародавац Зоран Нићић је закључио да би тај предмет у његовом старању могао да пропадне и да ће Етнографски музеј бити у прилици боље да га чува, чак и изложи, како би се више сазнало о одевању и начину живота у прошлости.

Зубун (корет), Колашин, Црна Гора
Инв. бр. 50141

Прва половина 20. века

Поклон Милоша Алигрудича, Београд

Зубун представља дугачки хаљетак без рукава, отворен спреда. Под именом корет познат је у Црној Гори, где је постао саставни део женске ношње. Направљен је од чоје, резедо зелене боје, ивица опточених чојом у боји труле вишње. Корет је украшен златним концем и гајтанима. На грудима је шири украс у вегетабилној орнаментици који се дуж пешева сужава, да би се на угловима пешева развио у украс облика листа. Дуж груди је низ пуцади (укупно двадесет и једно дугме) од срме са коралима на врховима. Представљао је део женске ношње ношен преко кошуље.

Корет је припадао прабаби дародавца Васи Вујисић, рођеној Радоњић. Васа је рођена око 1889. године. Удала се за Милоша Вујисића, официра, са којим је живела у Колашину. У турско доба, домаћице су саме израђивале одевне предмете од материјала како домаћих тако и увозних. Увозни, попут свиле и чоје, били

Народне ношње Црне Горе, Никшић
1912. Жена је одевена у зубун (корет)
попут оног који је изложен. Фототека
Етнографског музеја у Београду

су резервисани за свечану ношњу због своје скупоцености. Када се Црна Гора осамосталила, по већим насељима почињу да се отварају занатске радионице, па је израда свечаних одевних предмета постала професија. Колашин, турска касаба до 1878, развија се после Првог светског рата када село доживљава прилив становништва.

Етнографски музеј у Београду у свом поседу има неколицину готово истоветних зубуна који потичу из сличног периода — прве три деценије 20. века. Не само да им је заједнички материјал, већ и врста и изглед орнамената. Када се узме у обзир чињеница да потичу из различитих делова Црне Горе, то говори о свеprisутности овог комада одеће и његовом инкорпорирању у националну ношњу. Црногорска национална ношња је један од добрих примера — свакако не усамљен — измишљања традиције, онако како су га популарисали Ерик Хобсбаум и Теренс Ренџер у истоименом зборнику 1983. Пишући о настанку црногорске националне ношње неколико година пре објављивања овог зборника, Мирко Барјактаровић свакако није могао да буде свестан овог појма, али је заступао сличну тезу на овом примеру.²⁹ Његова тврдња је супротстављена тврдњи историчара Риста Драгићевића, који сматра да је у корену црногорске ношње могуће уочити трагове одевања српске властеле. Насупрот њему, Барјактаровић тврди да таква ношња никад пре деветнаестог века није била доступна ширим слојевима становништва, а посебно не као свакодневна ношња — имајући у виду не само скупоценост материјала од којих се израђивала, као и њихову недоступност — већ и чињеницу да су за израду такве ношње били неопходни врсни градски мајстори, каквих у неком значајнијем броју у Црној Гори није било пре тог времена.

Покладне маске, Међимурје, Хрватска

Инв. бр. 51177, 51178, 51179

Друга половина 20. века

Поклон Наталије и Драгослава Костића, Београд

Све три маске су направљене од дрвета, са украсима од животињских рогова и вуне. Везују се каишевима са задње стране. По облику подсећају на очовечене животиње, при чему није важна аутентичност, колико ефекат који изазивају. Маске разних ликова се користе у покладним обичајима испраћања зиме и дочека пролећа, који се одржавају пред ускршњи пост у многим словенским заједницама. Застрашујуће појаве, као и бука коју прати поворка, служе да истерају демоне из заједнице.

Наталија и Драгослав Костић, код којих су маске стајале на зиду као украс, добили су их од Јована Мркоњића, Драгослављевог колеге из Савезне управе за контролу летења.

Драгослав, по образовању електоринжењер, радио је у контроли лета, где је био задужен за одржавање ваздухопловне-техничке инфраструктуре. Са колегом Јованом Мркоњићем радио је на набавци техничке опреме за праћење авиона. Услед бенефиција које му је радно место омогућавало, Јован је често путовао. Будући да је одслушао неколико семестара на Архитектонском факултету, Академији примењених уметности и Академији ликовних уметности, био је вешт цртач који се пре свега занимао за грађевине. Спојивши две љубави, путовање

и архитектуру, својевремено је имао редовну колумну у недељном листу Свет, својеврсни „цртопис“³⁰.

Мркоњић је, још током шездесетих, водио и редовну колумну "Црним тушем по белом свету" у недељном листу Свет. Са читаоцима из целе Југославије делио је цртеже и запажања са својих путовања, док је за себе и пријатеље набављао сувенире. Обишао је многе континенте, али му ни простор СФРЈ није био мање узбудљив. Тако је приликом посете Међимурју током седамдесетих година прошлог века упознао мајстора који је израђивао покладне маске. Одушевио га је њихов изглед, па се није премишљао да ли да их набави за себе. Питао је колегу Драгослава да ли да узме и њему, а овај је прихватио. Тако су маске врло брзо добиле место на зиду Костића, као кућни украс.

Одлуци да маске стигну до Етнографског музеја пресудно је допринела супруга Драгослава Костића, Наталија. Као теоретичару светске књижевности свет уметности и културе јој је јако близак, па је одлучила да ће право место и бољи дом за маске бити установа задужена за чување и истраживање културне баштине.

Покладни обичаји, Горњи Милановац (1967). Фотодокументација Етнографског музеја у Београду

Хаљина, Београд, Србија

Инв. бр. 50218

Друга половина 20. века (1966)

Поклон Марије Гућ-Глишић, Београд

Женска свечана вечерња летња хаљина, дуга до половине листова, сашивена је од танке свиле кобалт плаве боје, са утканом златном кашмир шаром. Женска свечана вечерња летња хаљина. Дуга до половине листова. Горњи део се састоји од две траке које се укрштају на грудима и везују на леђима. Од струка се сразмерно шири према крајевима. Леђа су отворена. На струку, позади, налази се мали рајсфершлус. Постава је светло плаве боје од тафта.

У првој половини шездесетих година 20. века, Катедра за англистику Филолошког факултета у Београду увела је нови програм студија при чему су као спољни сарадници све чешће ангажовани професори са америчких и британских универзитета. У такву атмосферу на студије долази Марија Гућ, која

је претходно завршила Класичну гимназију. Посебно интересовање за енглеску књижевност и добар успех у школовању помогли су јој да буде запажена од стране неких од спољних сарадника, који су је препоручили за рад у Интернационалној школи. Прве радне недеље након успешног полагања последњег испита на основним студијама, Марија почиње да ради у Интернационалној школи, држећи предавања из енглеске средњовековне књижевности деци дипломата. Овај ангажман јој отвара врата потпуно новог света, света у који је крочила као млада девојка, још увек под родитељским старањем.

Како би је у тај свет увела како доликује, Маријина мајка је води у кројачки салон Маре и Александра (Аце) Милошевића, који се налазио у стану на последњем спрату стамбене зграде у Макензијевој улици, у близини Трга Славија. У питању је био један од многих кројачких салона о којима се преносио глас од уста до уста јер нису били званично оглашавани. Аца Милошевић је, како препричава дародавац, радио својевремено код Кристијана Диора и Жан-Луја Шерера. Одласку у кројачки салон је претходио позив на Бал маринаца, који се одржао 10. новембра 1966. године, на дан оснивања ове чувене формације америчких оружаних снага. У хаљини израђеној за ту прилику појављивала се у друштву и касније, у различитим етапама свог живота — новогодишње прославе, Новинарски бал, Светосавски бал, хуманитарне приредбе — при чему су се и хаљина и њена власница мењале, свакако мање бурно него живот у двадесетом веку.

Проширена у међувремену, последњи пут је ношена почетком 21. века, на добротворном балу хуманитарне организације „Лајфлајн“ (Lifeline).

Рукавице, Ћуприја, Србија

Инв. бр. 51543

Прва половина 20. века (1939)

Поклон Марка Стојановића, Београд

Рукавице су направљене од беле јагњеће коже (напе), дужине до лакта, уске, при чему се на крајевима благо шире. Са унутрашње стране у висини зглоба просечене, закопчавају се са два округла дугмета (имитација бисера). Носила их је Оливера Стојановић на свом венчању.

Оливера и Ђорђе Стојановић венчали су се у Ћуприји. Младожења је био родом из те варошице, па је породична традиција захтевала да се свадбени ритуали обаве у његовој кући, а црквени обред у парохијском храму где је крштен.

Како је Ђорђе службовао у Београду, породица је пре Другог светског рата, као и почетком рата живела у кући на Топчидерском брду. Ту је 1940. године рођен Драгослав, отац дародавца.

Током Априлског рата 1941. године, воз у коме је Ђорђе обављао службу возовође, напали су Немци код Багрдана. Рањен је у кук митраљеским метком.

Несрећним сплетом околности метак је остао у куку до смрти, па му је нога била краћа 12 центиметара. Зато је по окончању ратних дејстава проглашен инвалидом рата. Наставио је службу у Ћуприји све до коначног пресељења у Београд, где је половином педесетих година прошлог века сазидао нову породичну кућу.

Ове рукавице Оливера је брижљиво чувала међу својим личним стварима све до своје смрти, 1984. године. По сопственим речима, рукавице није могла да преда снахама. Наиме, оба сина, Драгослав и Радослав своје бракове засновали су искључиво на основу такозване „регистрације у општини“. Тачније, нису обављени црквени обреди венчања. зато су рукавице остале код ње.

Дародавац памти да је његова бака по оцу, Оливера, о рукавицама често говорила у вези с једним занимљивим правилом. Према њеним речима, удаја за железничарског чиновника је, по законима Краљевине Југославије, обавезивала младину породицу на мираз у висини од четрдесет хиљада динара. Посебно је наглашавала да је у Краљевини једино у случају брака који се склапа с официром био виши мираз. Рукавице су набављене како би употпуниле целину са велом, венчаницом и ципелама. Све ово је наручено и прављено по мери, док је венчани накит био младожењин дар. На тај начин су чин венчања и целокупна свадба обављени „како ваља“, све у складу са друштвеним статусом како њене, тако и младожењине породице.

Рог за барут, Београд, Србија

Инв. бр. 51537

Крај 19. века

Поклон Владиславе Варнај, Београд

Посуде за барут — потпрашнице или барутнице — коришћене су на овим просторима као обавезни део опреме уз пушке кременаче. Потпрашница попут ове, направљена од рогова јелена, сугерисала је да је власник ловац, што му је давало посебан статус у друштву. Овакве потпрашнице израђиване су још у 18. веку.

Ова потпрашница припадала је земунском трговцу Марку Живановићу, а Етнографском музеју поклонила ју је његова унука Владислава Варнај.

Марко је био страствен ловац, као и његов отац и деда. Зато није познато да ли је рог набавио сам или га је пак наследио.

Потпрашница Марка Живановића начињена је од брушеног рачвастог комада рога, па је урезивањем украшена апстрактним геометријским и вегетабилним мотивима. Отвори су заптивени, изузев оног на средишњем делу који је затворен дрвеним чепом, а одакле се сипао барут. Дрвени чеп у свом наставку има танко метално шило. Два алке су причвршћене са стране средишњег дела. Кроз њих је провучен кожни појас.

Владислава Варнај, сматрајући да овај предмет има већу вредност од сентименталне и породичне, није желела да једном заврши одбачен.

Вероватно најзнаменитији власник једног сличног предмета, који је и данас доступан, био је Карађорђе Петровић, вожд Првог српског устанка. Његова потпрашница чува се у Историјском музеју у Београду.

Етнографски музеј у свом фонду чува две потпрашнице, готово истоветне, које потичу из Војне крајине. С обзиром на Карађорђево искуство са фрајкорима, поставља се питање да ли су оне специфичне за област Војне крајине.

Поред лова, Марко Живановић се бавио и виноградарством. Будући богат трговац, имао је земљу на месту данашњег Студентског града, где су били виногради и воћњаци. Након што је Земун потпао под власт НДХ 1941. године, Јелена Живановић пребегла је у Београд. Са собом је понела драгоцености и личне предмете сенти-менталне вредности. Рог је спадао у обе категорије.

Владиславин отац, по занимању судија, наставио је ловачку традицију своје мушке линије. С обзиром на високу позицију у тадашњем друштву, ишао је у лов са још једним страственим ловцем, Јосипом Брозом Титом. Пре свега, ловили су јелене, због чега је и стан Владиславе Варнај украшен мноштвом рогова.

Марко Живановић са породицом у његовом аутомобилу. Приватно власништво Владиславе Варнај

Споменар, Призрен, Србија

Инв. бр. 51544

Прва половина 20. века (1928-1935)

Поклон Радмиле Мишић, Београд

У складу са обичајима времена, младе градске девојке су водиле споменаре у којима су записивале омиљене стихове — како сопствене, тако и туђе — цртале, лепиле исечке из страних новина и сл. Такође, у споменаре су и њихови пријатељи остављали сличне записе, те је споменар пре свега постао спомен пријатељству.

Овде изложен споменар припадао је тетци дародавца Драгици Радовановић из Призрена. Вођен је у примарно у периоду од 1928. до 1935. године, при чему га је Драгица почела када је била гимназијалка.

Драгица се, заједно са родитељима и својих осморо браће и сестара доселила у Призрен око 1915. године. Повод за пресељење је био премештај Драгичиног оца Петра (1864-1940), који је пре тога радио у Београду. У Призрену је био постављен за првог Деловођу Градске Општине. До тог тренутка, породица је живела у Вреоцима код Лазаревца, где је Драгица и рођена.

По очевој смрти, 1940. године, враћају се у Вреоце, а Драгица са гимназијским образовањем тек после ослобођења 1945. године налази запослење, као статистичар и заменик матичара при Општини Лазаревац.

У њен споменар, записе су оставили сестра, брат, рођаци и бројни пријатељи. И у каснијем периоду, Драгица је давала братаници и сестрићу да остављају своје

цртеже и слике, па је тако последњи запис датиран на 1951. годину, и на њему је цртеж воденице у Вреоцима, који је нацртала братаница Рада — Радмила Мишић, дародавац овог предмета.

Братаница је памти као великог љубитеља књиге и путовања. Била је редован учесник излета које би општина органзиовала, а неретко би водила децу своје браће и сестара на путовања по Србији. Као један од петоро наследника Драгице Радовановић, Радмила је од ње добила велику количину књига које је најчешће сама Драгица набављала. Споменар отварају следећи стихови:

„Драгици,
Ти си као нежан цветак,
Твом животу тек почетак,
Немој другом савет дават'
Него учи свет познават'
У свету се много ласка,
Свет је данас лажна маска.

15. априла 1928. г.
на први дан Ускрса.
Призрен”

сестра Зора.

Акварел из споменара, насликао Драгичин сестрић Миша

Подвезице, Пејиновић (Владимирци), Србија

Инв. бр. 51683

Прва половина 20. века (1928)

Поклон Славољуба Петровића, Шабац

Подвезице, богато украшене златовезом којим су изведени вегетабилни орнаменти: пупољци и листови, носио је о ретким приликама Станимир Мијаиловић из Пејиновића, рођен 13.11.1910. Таква прилика је било његово венчање са Радмилом Мирковић (рођеном 23.10.1910) из суседног села Белотић. Венчање је одржано 1928. у манастиру Каона. Станимир Мијаиловић је био пинтер, односно бачвар, а тим занатом бавио се до краја живота.

На фотографији се види, као део свадбене ношње, цветни венац око младине главе — типичан за све заједнице које су културно-историјски потпадале под аустроугарски утицај, као што је то био случај са Мачвом. Бела хаљина постаје типична свадбена одећа крајем 19. века, тако да је у доба када су Радмила и Станимир ступили у брак већ била уобичајена чак и у мање помодним срединама. Младожења се, са друге стране, определио за старомоднији грађански костим -- који је у том периоду у српским градовима, па и Шапцу, увелико потиснуло одело

европског кроја. Саме подвезице су, како је писао етнолог М. Павловић 1927, пореклом из сеоске ношње. Оне су служиле за причвршћивање тозлука, односно калчина (комад одеће који покрива ногу од чланака до колена или, како бисмо данас рекли, камашне) и чакшира — панталона.

Свадбена фотографија је највероватније настала у атељеу Николе Радића из Шапца, који је радио заједно са оцем све до његове смрти 1926. Будући да је ова фотографија настала свега две године након тога, може се претпоставити да је Никола Радић задржао жиг „Атеље Радића — Шабац“, да би га тек касније променио у жиг са својим личним именом.

Четири године пре Станимирове смрти настала је фотографија коју је снимио Славољуб Петровић, етнолог и дугогодишњи сарадник Народног музеја у Шапцу. На њој је вредни занатлија усликан док демонстрира израду дуга, узаних бочних дасака бачве. Назив дуге потиче од њиховог лучног облика. Том приликом дародавцу је предао и подвезице. Славољубова супруга унука је Радмилиног брата.

Свадбена фотографија Станимира и Радмиле, 1928.
Приватно власништво Славољуба Петровића

Станимир Мијаиловић демонстрира израду дуга, 1997.
Приватно власништво Славољуба Петровића

Огледало, Нови Сад, Србија

Инв. бр. 51562

Прва половина 20. века (око 1935)

Поклон Милоша Рајичића, Канада

Посребрено огледало Јованка Рајичић је добила од мајке као свадбени поклон. Огледало је увек стајало у салону на комоди, поред фотографија Јованкиних синова Душана (1937-1997) и Милоша (1940).

Јованка Рајичић (1.4.1911-11.4.2010) рођена је у породици Димитрија Живадиновића, београдског трговца пореклом из Сокобање, ожењеног Милевом Гајчић из Смедерева. Јованка је била осмо од деветоро деце породице Живадиновић. Живели су у Грачаничкој улици у Београду, у кући коју је сазидао Јованкин отац.

Димитрије Живадиновић је 1886 године постао партнер у фирми Јевта М. Павловић и Компанија, која је постала водеће трговачко предузеће канцеларијског материјала у Србији. Радња се налазила на углу Кнез Михаилове 41 и Ускочке улице. После економске кризе 1929. године, Димитрије Живадиновић је продао кућу у Грачаничкој улици, као и зграду у Улици кнеза Михаила. Јованка се са

родитељима и млађом браћом преселила у летњиковац на Сењаку, где су имали виноград. Данас, у улици Персиде Миленковић, још увек постоји напуштена вила Милева, названа по Јованкиној мајци.

Јованка је завршила гимназију у Београду и започела студије на Правном факултету. Удала се за Благоја Рајичића, чиновника Државне хипотекарне банке, у Топчидерској цркви 11. октобра 1935. године. Живели су заједно са Јованкином породицом на Сењаку. Требало је на имању да направе кућу, али их је Други светски рат у томе спречио. Оба сина су напустила не само родитељски дом, већ и Југославију. Душан 1962, а Милош 1968. године. Милош живи данас у Канади. Пошто у тој земљи нема наследника, Милош сматра да је огледалу место у Београду, родном граду њега и његових родитеља. Управо због тога, као и због жеље да сачува успомену на мајку, огледало је пажљиво спаковао и послао за Етнографски музеј.

Јованка Рајичић у свом дому, у позадини се види огледало. Власништво Милоша Рајичића.

Гусле, Ниш, Србија
Инв. бр. 50176
Средина 20. века
Поклон Вере Васиљевић

Гусле од јаворовог дрвета је Етнографском музеју поклонила Вера Васиљевић. Припадале су њеном оцу Михаилу Васиљевићу. Добио их је од чланова синдикалне подружнице Казнено-поправног завода у Нишу чији је управник био. Гусле су биле опроштајни поклон поводом његовом премештаја у Београд, 1954. године. Није познато име мајстора од ког је наручена израда гусала.

Глава гусала је приказ у облику птице грабљивице. Испод тога је затезач струне (крчало) који је издељан у облику ноге са копитом јелена или срне. На врату са страна где се провлачи затезач у дуборезу су са једне стране приказани срп и чекић а с друге петокрака. На предњој страни врата у дуборезу је издељано: "СИНДИКАЛНА ПОДРУЖНИЦА К.П. ДОМА НИШ ДРУГУ М.ВАСИЉЕВИЋУ 1 -I-1954 ГОДИНЕ". На полеђини врата изрезбарено је шест ромбова са очима на врху које

подсећају на змијске очи. На полеђини кутлаче у средини стоји авнојевска буктиња са звездом на врху и датумом 29. XI 1943. Гудало је изведено у облику змије.

Михаилов отац био је пореклом из Црне Горе, одакле је, почетком 20. века отишао за САД. Вратио се да би учествовао у борбама на Солунском фронту, па му је након рата држава дала земљу на Копаонику, а касније и кућу у Македонији, где се 1923. године родио и Михаило. По окупацији тог дела земље од стране Бугара, породица је побегла у село Балчак код Прокупља, одакле Михаило, следећи брата, одлази у рат. На место управника нишког затвора дошао је млад, још без завршеног Правног факултета, на основу искуства које је стекао у Расинском партизанском одреду. Након што му је метак оштетио шаку у окршају око 1943. године, гангрена је напредовала па је, након ампутације шаке, ампутиран и део руке. Тако да инструмент није могао да буде више од украса на зиду.

Мастионица, Нови Сад, Војводина, Србија

Инв. бр. 51757

Прва половина 19. века

Откуп од Косане Јочић, Београд

Ова мастионица је, по речима продавца, највероватније била власништво Георгија Магарашевића, оснивача часописа „Сербски летопис“ (касније „Летопис Матице српске“) и једног од иницијатора оснивања Матице српске. Наследили су је потомци његовог рођеног брата Јована, будући да Георгије и његова супруга Катарина нису имали деце.

Последњи који ју је поседовао био је Милан Магарашевић, који је завршио права у Бечу. Радио је у Суботици, Сремским Карловцима, Крушевцу и Велесу. Оженио се Катарином Поткоњак из Старе Пазове, која је завршила Препарандију у Загребу. Живели су у Сремским Карловцима, па су због Миланове службе прешли у Велес. Тамо их је затекао и Други светски рат. По повратку у Србију живели су у Београду, у Крунској улици. Милан Магарашевић био је члан Адвокатске коморе у Крушевцу и Смедеревској Паланци. Како нису имали деце, Катарина је део ствари,

међу којима је била и мастионица, оставила свом сестрићу Радмилу Јочићу. Његова супруга Косана Јочић продала је овај предмет Етнографском музеју.

Мастионица се састоји од постоља на коме се налази посуда за мастило и упијача. Постоље је у облику трапеза, а на дужој страни има удубљење предвиђено за перо. Све то стоји на четири украсна месингана ногара и целом површином обложена је плишаним папиром.

Посуда за мастило је у облику зарубљене пирамиде на чијем врху је отвор у који је смештена стаклена бочица за мастило. Обод је украшен месинганим резбареним оквиром. Поклопац је четвртаст и са доње стране има месинагни украсни прстен. Такође је обложен плишаним папиром. Око подножја држача је четвртасти украсни оквир од месинга. Упијач је правоугаоног облика и на средини горње стране има украсну месингану дршку.

Шиндра, Горња Црнућа, Шумадија, Србија

Инв. бр. 50272

Друга половина 20. века (1976)

Поклон Добривоја Маринковића, Горња Црнућа

Шиндра је некада била део крова куће Милоша Обреновића у Горњој Црнући. Сама кућа је, услед трошног стања у коме се налазила, још 1946. године срушена. Међутим, захваљујући архитектонском снимању објекта 1939. године, од стране професора Бранислава Којића, било је могуће реконструисати је у целости 1954. године. Захваљујући томе што је, за потребе ове реконструкције, коришћена грађа са старих објеката из окружења, како би се постигао ефекат старости, било је неопходно препокрити кућу 1976. године. Тада је тесана шиндра, чији је део поклоњен Етнографском музеју у Београду. Наиме, у сусрет обележавању два века од почетка Другог српског устанка, Републички завод за заштиту споменика културе поново врши реконструкцију крова куће 2015. године, када је претходна шиндра скинута и сачувана.³¹

31 Извор:
Републички
завод за заштиту
споменика културе

Кућа Милоша Обреновића налази се на имању Добривоја Маринковића, који је потомак једног од устаника. Према предању, кнез Милош се током устанка крио код Добривојевих предака. У Горњу Црнућу се често повлачио током борби са Турцима, а ту је донета и одлука о подизању устанка. Као својеврсни старатељ, Добривоје води рачуна о томе да кућа, као и музејска поставка унутар ње, за коју је заслужан Музеј рудничко-таковског краја у Горњем Милановцу, буду спремни да дочекају посетиоце из земље и света.

Добривоје Маринковић је, иако још дечак, помагао у препокривању крова током обнове 1976. године, којом је управљао Завод за заштиту споменика културе из Краљева. Као што је уобичајено, материјал је стизао непосредно с имања Маринковића. Тако је шиндра тесана од дрвета из њиховог забрана. Према причи Добривоја Маринковића, породица је од добијеног новца купила чувени аутомобил совјетске производње „москвич“.

Свирала – грана, Осаница (Жагубица), Србија

Инв. бр. 49951

Почетак 21. века

Поклон Ивана Томића, Осаница (Жагубица)

Свирала је направљена од танке гране зове, при чему сама грана није естетски обрађена ни преобликована. Избушено је шест рупа, а уместо чепа има писак од лесковог дрвета, одабраног због мекоће. Ово својство омогућава добро преношење вибрација, односно звука.

In memoriam: Иван Томић (1945-2019)

Иван Томић, рођен је 1945. године у селу Осаница, општина Жагубица, од оца Алексе и мајке Руже. Завршио је четири разреда основне школе, али је до краја живота остао веран сеоским занимањима, и заљубљеник у изворну музику. Музици је „пришао“ још као дечак док је у планини чувао овце свирајући чобанске свирке на фрули од зовиног прута коју му је отац направио.

Прву фрулу поклонила му је учитељица, а стари фрулаш Крста Јоцић Коробан, запазио је талентованог дечака и почео да га подучава. Као седамнаестогодишњак

прикључио се тек основаном КУД-у у Осаници, у почетку као коловођа фолклорне групе, да би убрзо потом имао прилику да наступа самостално као фрулаш, или са комшијом виолинистом. У току своје фрулашке каријере обишао је целу СФРЈ, а последњих година наступао је и у иностранству.

Освајао је престижна признања и награде, те његова колекција диплома, плакета, захвалница, повеља и пехара броји на стотине примерака. Једно од најзначајнијих признања је „Мајсторско писмо“ за свирање на дудуку. Његова свирка на дудуку је била специфична, тј. свирао је трогласно: свирао, певао и басирао. То је карактеристика влашке свирке на овом инструменту, коју је Иван усавршио.

Највећи успех у његовој каријери је отварање „Школе фруле“ (2004. године), која је изнедрила педесетак врских фрулаша. Његове свирке су трајно забележене у архивским снимцима Радио Београда.

Иван Томић изводи музику на свирали од гране у Етнографском музеју у Београду, на Светски дан музике, 21. јун 2018.
Фотодокументација Етнографског музеја у Београду

Потковица, Коњска Река, Бајина Башта, Србија

Инв. бр. 51032

Почетак 21. века

Поклон Славка Милекића, Бајина Башта

Ова потковица служила је за поткивање волова с којима се ради у зимском периоду. Потковицу је за потребе рабације Славка Милекића израдио ковач Милован Којадиновић (1961) из Заовина, засеок Баре. Према Славковим речима, просечан радни век потковице у сезони износи свега око месец и по дана.

Славко Милекић (1948) трећа је генерација рабација у својој породици. Отац и деда бавили су се овим послом, а највише су сарађивали са Шумском управом Националног парка Таре. А колико је тада рабацилук био важан речито говори чињеница да је његов отац истовремено гајио пет или шест пари волова. Данас Славко једва налази посао и са једним паром волова, Баљом и Цветком. То и не чуди, када се зна да су Заовине пример правог планинског села. Можда најразуђеније

село Таре додатно је разбијено вештачким језером. А од седамдесетих година прошлог века села Таре једна су од најпогођенијих егзодусом становништа услед урбанизације и индустријализације.³²

Начињена од гвожђа, овалног је облика, предвиђена за десну половину папка. На спољашњој страни асиметрично је распоређено пет квадратних рупа за клинце. Врх ка унутрашњој страни је повијен тако да се формира шиљак, односно крампон, који се понегде назива и „шолна“. Дно је повијено читавом површином, па је тако начињен доњи крампон. На средини горње стране потковице, ближе животињи, издигнут је гребен који залази између папака и пружа додатни ослонац. Крампони на врху и на дну потковице чине унутрашњу страну уздигнутијом у односу на спољашњу. Такође, средина плоче је благо улегла.

Кошуља, Сокобања, Србија

Инв. бр. 51024

Прва половина 20. века

Поклон Голуба Радовановић, Сокобања

Кошуља је израђена од белог кудељног (конопљаног) платна, дужине до средине листова, дугих рукава. Постављена је са унутрашње стране у горњем делу и по раменима грубљим кудељним платном. Вратни отвор је учвршћен ниским оковратником, порубљен гајтаном и украшен једноставним везом од црне и мрке вуне а дуж прсног отвора плавим концем и расплетом. Копча се испод врата металном кукицом и петљом. Чинила је део свакодневне женске зимске ношње.

Према дародавчевим речима, кошуља је припадала његовој прабаби, покојној Негосави, девојачко Јовановић, рођеној око 1880. године у селу Дуго Поље (Сокобања). Удала се 1900. године у село Ресник и кошуљу је израдила за себе око 1910-1920. године. У то доба ношене су дугачке кошуље, без ичега испод ње и лети и зими, с тим што су се зимске постављале, и преко се облачио ткани или плетени прслук и сукња, вунени „опрег“. Конопља за кошуље гајена је

у Реснику. За свечане прилике рађене су кошуље од чистог памучног материјала, или „вулке“, „мешанке“, од мешаног платна. Као карактеристику кошуља из тог краја, дародавац наводи три клина која су се уметала на полеђини.

In memoriam: Голуб Радовановић (1942-2020)

Иако није био етнолог по струци, Голуб Радовановић се предано и неуморно посветио бележењу обичаја из свог, сокобањског, краја. Аутор је бројних радова, монографија, књига, па и етнолошких филмова. Због изузетног познавања локалних прилика, био је незаобилазан сарадник Етнографског музеја у Београду, а умешно снимљени филмови учинили су га радо виђеним гостом (и награђиваним учесником) Међународног фестивала етнолошког филма. Етнографском музеју у Београду поклонио је неколико предмета из сеоског живота.

Голуб Радовановић, фотографисан након добијања признања „Чувар наслеђа“ на манифестацији „Дани Тихомира Ђорђевића“, одржаној у септембру 2019. године у Алексинцу

Прекривка (два комада), Гардиновци, Тител, Бачка, Србија

Инв. бр. 50180

Прва половина 20. века

Поклон Јелице Нанушевски, Београд

Прекривке су ткане на хоризонталном разбоју, техником „на даску“. Користиле су се за украсно покривање кревета у пару. На том месту су искључиво стајале јер су сматране изузетно вредним. Предмет је израдила Даринка Грујић, рођена Радаков а представљао је део мираза који је донела у брак са Светозарем Грујићем, бродаром.

Радинка Радаков и Светозар Грујић су рођени након Првог светског рата и били су веома блиски од детињства, будући да су живели у истом селу и ишли у исти разред. Какав је био обичај у Шајкашкој у време његовог рођења, Светозар је добио име по Светозару Милетићу, знаменитом политичару и идеологу српског ослобођења и уједињења.

Са осамнаест година Светозар Грујић је већ имао капитал у виду породичног имања и сопственог брода на моторни погон. Ова два је спојио у једно, и дереглијом

коју је вукао брод превозио поврће на београдске пијаце, где их је и продавао — најчешће бостан, кромпир, или паприке.

Када је избио Други светски рат, неко време је могао да неометано ради пловећи Тисом. Ипак, почетком 1942. године, један од комшија Мађара га је упозорио на рацију која се спремила у јужном делу Бачке. Светозар и Радинка су успели да спакују најосновније како би могли да преживе. Након добијања дозволе од немачке управе, пристали су код Куле Небојша и упутили се ка месној заједници да се пријаве као избеглице. Недићева управа им је доделила простран и богат стан на Дорћолу. Како се испоставило, он је остао упражњен одласком његових власника — у избеглиштво, или у смрт.

Динар, брод Светозара Грујића, којим су Даринка и он пребегли 1942. у Београд. Приватно власништво Јелице Нанушевски.

Ћилим, Раља, Шумадија, Србија

Инв. бр. 50331

Почетак 20. века

Поклон Радмиле Недељковић, Београд

Када предмети деле судбине људи, обично је реч о највреднијем што човек може да поседује. Наиме, током Првог светског рата женски део породице био је у збегу, а са собом су понеле и ћилиме. Тако је и Анка Спасојевић ћилим, који је ткала, понела са собом у избеглиштво. Након рата дочекали су повратак оца породице, али и онога коме је ћилим био намењен: Анкиног сина Спасоја Спасојевића, који је на дуг пут преко Албаније са оцем пошао као дечак, а вратио се као одрастао човек. Анка је ћилим ткала у периоду између 1908. и 1909. године, кад је Спасоје био десетогодишњак.

Ћилим је правоугаоног облика, састављен из две поле. Основа је двонитни памук, а потка је разнобојна вуна. Поље ћилима је црвене боје, са црним „бибицама“. У централном делу изведен је грб Краљевине Србије, бели орао са црним детаљима изатканим на црвеној подлози. Изнад орла уткана је круна. Ови мотиви уоквирени су белим плаштом са црним детаљима. Ћилим је уз ивице украшен белом бордуром са цветним венцем.

Постављан је на истакнутом месту на зиду куће. Рађен је по мотивима са пиротског ћилима, те тако сведочи о преношењу локалних начина израде. Оно што је карактеристично за орнаменте пиротског ћилима јесте да се организују у целине: средишње поље (средина) и систем бордура (плоча, ћенаре и крајница).³³

33 Цветковић,
Марина,
*Специфичност
пиротског
ћилимарства
у периоду 1945-
2015*, Гласник
Етнографског
музеја у Београду
77, стр. 65

34 Обрадовић,
Мирјана,
*Одликовања из
легата Историјског
архива Београда*,
Београд: Историјски
архив Београд,
2015, стр. 11

35 исто

36 Максимовић,
Горан, *Градови
српског реализма*,
у Иванић и
Вукићевић (ур.),
*Поетика српског
реализма*, Београд:
Филолошки
факултет, 2017,
стр. 95-114

Чарапе, Ћаковица, Метохија, Србија

Инв. бр. 50048

Друга половина 20. века (1973-1975)

Поклон проф. др Десанке Мијалковић-Стамболић, Београд

Чарапе су исплетене од домаће вуне, црвених врхова са геометризованим шарама у пределу корена прстију. Шаре су уплетене од зелене, бордо, плаве, розе вунице и златне срме. Овај пар чарапа добила је на поклон од захвалног пацијента др Десанка Мијалковић-Стамболић, лекар КБЦ Звездара. Чарапе је израдила супруга пацијента Исакаја Тасима из околине Ћаковице.

Свега неколико година пре Исакајевог доласка на КБЦ Звездара, др Мијалковић-Стамболић је основала Клиничко одељење за ендокринологију, дијабетес и болести метаболизма у овој болници. Др Мијалковић-Стамболић објавила је бројне књиге из области интерне медицине, самостално и у раду са другим колегама. Због својих заслуга у области медицине, одликована је Орденом за војне заслуге са сребрним мачем, као и Орденом рада са златним венцем.³⁴

Пореклом је из породице Живка Мијалковића³⁵, комшије Стевана Сремца на основу кога је овај знаменити списатељ развио, уз минималне измене, лик Ивка јорганџије за своје дело „Ивкова слава”.³⁶

Таљуге, Мокрин, Банат, Србија

Инв. бр. 51547

Друга половина 20. века (1954)

Поклон Светислава Шоколовачког, Мокрин

Таљуге, односно санке, Етнографском музеју у Београду је поклонио пензионер из Мокрина, Светислав Шоколовачки, који је скоро цео свој радни век провео као поштар у том селу. Уочи Божића 1954. године, Светислав и његов четири године млађи брат чезнули су да се придруже комшијској деци која су се клизала у оближњем каналу. Недостајале су им таљуге или клизаљке — корчуље.

Деда Веса је обећао браћи Шоколовачки да ће им направити таљуге, али после Божића. Након, како је Светислав говорио, „најдужег Божића у животу”, деда Веса је одржао реч. Баш у тренутку када им је поклонио таљуге које је сам направио почео је јак снег. Деца из суседства провела су цео дан у чишћењу наноса снега из канала, уз обавезне батине због пропуштеног ручка, а све како би могли да се таљугају.

Две године касније Светислав је користио таљуге које је сам „наместио”, док је брат наследио деда Весине. Тада су прешли на такозвану „Некину бару”, познату и под именом Мокрински ћукошин, која је у то доба прокопана у делу села под именом Јауково. Дародавац памти како су једном приликом тамо пропали кроз лед и поштено се посмрзавали. На срећу, вода је била дубока само до колена. У последње време и ова бара пресушује, па нема леда. Зато су се деца и одрасли из Мокрина таљугали и корчуљали на Обрадовићевој бари, које је изван села. Тамо се раније изливала вода из канала, а од скора је рибњак с два базена, укупне површине око 100 м².

Бенкица, Београд, Србија
Инв. бр. 50197

Средина 20. века (1941)

Поклон Марије Гућ-Глишић, Београд

Повој за бебе, Београд, Србија
Инв. бр. 50198

Средина 20. века (1941)

Поклон Марије Гућ-Глишић, Београд

Бенкица и повој су направљени од белог памучног платна. Бенкица је ручно шивена, са дугим рукавима, на преклоп. Овакав начин везивања је у употреби био и у 19. веку, о чему сведочи један предмет из Жагубице, похрањен у Етнографском музеју у Београду. Повој се стављао на пупак, преко газе, која се мењала свакодневно.

Носила их је Марија Гућ-Глишић, рођена 29. октобра 1941. године у Београду. Мајка Спасенија Костадиновић Гућ Марији је обукла бенкицу када су излазиле из породилишта у Тиршовој (данашња Универзитетска дечја клиника). Сама клиника је тешко страдала у Априлском рату. Међутим, убрзо је оспособљена како би се могла пружати неопходна нега и обављати порођаји. Према казивању дародавца, отац је унајмио запрежна кола да их сачекају испред породилишта, пошто ниједан други начин превоза није могао да обезбеди у окупираном и бомбардовањем разореном граду.

Свега неколико дана пре њеног рођења, окупирану Србију су уздрмале вести о суровим репресалијама над више хиљада становника Крагујевца и Краљева због разбукталих устаничких акција. У Београду је Немачка управа уз помоћ Недићевог полицијског апарата давала све од себе да ода привид нормалности, те се водио друштвени и културни живот, нарочито кад је у питању била сценска уметност.³⁷

Капа, Кикинда, Србија

Инв. бр. 50273

Прслук, Кикинда, Србија

Инв. бр. 50274

Кецелја, Кикинда, Србија

Инв. бр. 50275

Кошуља, Кикинда, Србија

Инв. бр. 50276

Сукња, Кикинда, Србија

Инв. бр. 50277

(комплет невестинске ношње из Баната)

Прва половина 20. века

Поклон Маре Живановић, Београд

Капа, Кикинда, Србија
Инв. бр. 50273

У банатским местима попут Меленаца или Новог Бечеја крајем 19. и почетком 20. века, радионице златовеза биле су на врхунцу — у њима су неуморно по поруцбинама радиле везиље. Капе са златовезом, или у неким случајевима целе ношње, биле су типичан свадбени дар који би свекар и свекрва за дан венчања поклонили снаји.

По речима етнолога Ђурђице Петровић 1987, у време када су испитивачи народне ношње у Војводини почели да се интересују и за златовез, он је већ скоро јењавао, органичивши се на женска оглавља, џеге, мараме златаре чепце, чепјече, фичуле, или убрадаче.

Ову ношњу је, на тај начин, добила Мара Исаковић, рођена Сандић (1897-1935) из Кикинде. Мара се удала око 1919. године за угледног лекара Војислава Исаковића из Зрењанина (тада још увек Великог Бечкерека), првог стручњака превентивне медицине у том граду. У Зрењанину се родило њено троје деце. Њена унука, Мара Живановић, уступила је ношњу Етнографском музеју. Колико је њој познато, Мара Исаковић ношњу никада није обукла.

Кошуља, Кикинда, Србија
Инв. бр. 50276

Сукња, Кикинда, Србија
Инв. бр. 50277

Прслук, Кикинда, Србија
Инв. бр. 50274

Кецела, Кикинда, Србија
Инв. бр. 50275

Жена из Меленаца у невестинском костиму украшеном златовезом, који је сличан изложеном.
Фотографија из 1933. Фотодокументација Етнографског музеја у Београду

Цигла, Мачвански Прњавор, Лозница, Србија

Инв. бр. 51438

Прва половина 20. века

Поклон Петра Живковића, Мачвански Прњавор

Од почетка 20. века, па све до после Другог светског рата у Прњавору су биле на гласу продавница и циглана браће Теодора и Ђорђа Живковића. Продавали су разнородне производе, од грађевинског материјала попут цемента и ћерамида, затим горива, дувана, па све до намирница попут соли. Продавница се налазила на углу улица у којима су биле друге некретнине браће Живковић — циглана у једној, а кућа у другој улици. Поред тога, поседовали су и велике површине земље.

Теодор и Ђорђе су првобитно живели у истој кући, до 1938. године. Касније је дозидана друга половина, па су тако од једне куће настале две.

После 1945. године нова власт им је реквирирала просторије и забранила рад. Циглана је срушена, а од цигала затечених на стоваришту подигнуте су куће у тој улици. Ова је касније колоквијално названа Џабина мала — по устаљеном турцизму који означава нешто бесплатно — пошто су станари новоизграђене куће добили без накнаде. Браћа Живковић су од свега сачували једну циглу, колико за успомену. Она је чувана у подруму породичне куће.

Продавница Живковић и брат, на углу улица у којима су се налазиле циглана (лево) и породична кућа (десно).
Приватно власништво Петра Живковића.

Двојнице, село Варнице, Белановица, Шумадија

Инв. бр. 50150

Прва половина 20. века

Откуп од Зорана Ивановића, село Варнице

Ове двојнице израђене су пре више од једног века, од дрвета зове, а потичу из рудничког краја, из села Варнице. Направио их је Добросав Ивановић, па их пред смрт поклонио свом праунуку Зорану Ивановићу, 1972. године.

Како је Добросав Ивановић био народни певач, двојнице су коришћене на сеоским весељима и славама. У питању је типичан чобански инструмент, коришћен како за личну разоноду, тако и у народним играма. У прошлости, биле су пратилац усамљених путника, на њима се свирало појединачно или у групи, а мелодије су могле да буду и веселе и сетне, у зависности од прилике. У новијем периоду, након Другог светског рата, користиле су се и у пратњи других инструмената на весељима, попут хармонике.³⁸

Новац од откупа инструмента Зоран Ивановић дао је у хуманитарне сврхе и то самохраној мајци Радојки Томашевић Стошић из Обреновца и њеној малолетној кћерки која болује од ретке врсте екцема коже. Радојкина породица претрпела је штету у мајским поплавама 2014. године.

Кадиионица, Крагујевац, Србија

Инв. бр. 51768

Прва половина 20. века

Поклон Верице Урошевић, Београд

Дародавац Верица Урошевић добила је кадионицу, предмет значајан за породичне обреде и обичаје, од свог оца Љубише Урошевића.

Љубиша је рођен 1910. године у Крагујевцу. Завршио је Пољопривредну школу и био је енолог — стручњак за вина. Радио је у предузећима „Шумадинка“, „ПКБ Крагујевац“ и „Навип“. Због природе свог посла, често је путовао по Србији.

Верица Урошевић зна да је кадионица купљена у Књажевцу, највероватније приликом очевих службених путовања. То није необично, с обзиром на вишевековну традицију виноградарства и производње вина у књажевачком крају. Љубиша је донео кадионицу у кућу својих родитеља — Матије и Полексије, где је и коришћена.

Поред вина, села у околини Књажевца знаменита су и због грнчарских радионица које су биле на врхунцу производње у првој половини 20. века, а о чему сведочи и више од стотину керамичких производа сакупљених из овог краја и похрањених у фонду Етнографског музеја у Београду.

Продаја корпи и грнчарије на вашару у Књажевцу, 1963. године.
Фотодокументација Етнографског музеја у Београду

Гусле, Базел, Швајцарска
(место настанка непознато)
Инв. бр. 49759
Прва половина 20. века
Поклон Историјског музеја Базела

Гусле су направљене од јаворовог дрвета, са мотивима Косовског боја, пробоја Солунског фронта и значајних личности повезаних са српским епским песништвом. Изнад ових мотива, на врху врата, налази се двоглави орао са грбом Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Првобитно су припадале Сретку Марину који је рођен 1922. године у Читлуку, а преминуо 2003. године у Лиесталу (Liestal) у Швајцарској. Његова супруга, Лили Марин-Тилер (Lilli Marin-Tüller) поклонила их је Историјском музеју Базела после његове смрти.

Сретко је гусле добио од колега, почетком шездесетих година, док је још живео у Југославији. По његовим речима израдио их је један српски ратни заробљеник у току Првог светског рата. Међутим, хералдички мотиви на гуслама не говоре да су израђене за време рата, него након њега.

ЛИТЕРАТУРА

- Appadurai, Arjun (Ed), *The Social Life of Things*, Cambridge: Cambridge University Press, 1986
- Бандовић, Александар, Употреба људског рада крпз историју српске археологије: три примера, Етноантрополошки проблеми н.ц. 14 (3), 2019
- Бандовић, Александар, *Музејски курс и археологијатоком II светског града у Београду*, Етноантрополошки проблеми 9.3, 2014
- Барјактаровић, Мирко, *Порекло и време настајања 'црногорске' ношње*, Гласник Етнографског музеја у Београду 43.
- Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara, *Objects of Ethnography*. In: Ivan Karp and Steven D. Lavine (Eds.) *Exhibiting Cultures: The Poetics and Politics of Museum Display*. London, Washington: Smithsonian Institution Press, 1991
- Kopytoff, Igor, *The Cultural Biography of things: Commoditization as a process*, У: Appadurai, Arjun (Ed), *The Social Life of Things*, Cambridge: Cambridge University Press, 1986
- Levy, Robert I. and Douglas Hollan, "Person-Centered Interviewing and Observation in Anthropology" in H. R. Bernard (Ed), *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*. Walnut Creek, CA: Altamira Press, 1998
- Мајданац, Боро, *Позориште у окупираној Србији*. Београд: Алтера 2011
- Максимовић, Горан, *Градови српског реализма*, у Иванић и Вукићевић (ур.), *Поетика српског реализма*, Београд: Филолошки факултет, 2017
- Марковић, Загорка, *Народни музички инструменти*, Етнографски музеј у Београду, 1987
- Матић, Милош, *Култура друштвених односа руралног становништва Таре*, Гласник Етнографског музеја у Београду 82, 2018
- Медаковић, Дејан, *Ефемерис II: Хроника једне породице*. БИГЗ Београд, 1995
- Мркоњић, Јован, *Стубови света*, Београд: Грађевинска књига, 2005
- Обрадовић, Мирјана, *Одликовања из легата Историјског архива Београда*, Београд: Историјски архив Београд, 2015
- Петровић, Давор, *Музејске године Боривоја Дробњаковића*, Гласник Етнографског музеја у Београду 75, 2001
- Roth, Andreas, *Johann Albrecht von Reisz (1899-1962): vom unbequemen Südosteuropaexperten zum Kunstschützer*, Graz: Ares Verlag, 2020
- Röschentaler, Ute, *Of Objects and Contexts: Biographies of Ethnographica*, У: Journal des africanistes, 1999. 69 (1)
- Савић, Јелена, *Преци потомцима, поклони и откупи Етнографског музеја 1999-2013*, Етнографски музеј у Београду, 2014
- Hoskins, Janet, *Biographical Objects: How Things Tell the Stories of People's Lives*. New York: Routledge, 1998
- Цветковић, Марина, *Специфичност пиротског ћилимарства у периоду 1945-2015*, Гласник Етнографског музеја у Београду 77
- Шкодрић, Љубинка, *Минстарство просвете и вера у Србији 1941-1944. Судбина институције под окупацијом*, Београд: Архив Србије, 2009
- Woodward, Ian. *Understanding Material Culture*. London: SAGE Publications, 2007

ДАРОДАВЦИ ЕТНОГРАФСКОГ МУЗЕЈА У БЕОГРАД (2014-2019)

1. Алигрудиф Милош, Београд	27. Веиновиф Владислава, Београд
2. Андрејиф Драгољуб, Београд	28. Величковић Владимир, Београд
3. Анђелковић Патриша Ен, Београд	29. Величковић Нада, Београд
4. Ангелус Добрила, Београд	30. Вељковић Милунка, Гаџин Хан
5. Арсиф Милица, Нови Сад	31. Винарија Ивановиф, Александровац
6. Атанасковић Љиљана, Београд	32. Винска кућа Тржац, Александровац
7. Бала-Центинка Јожеф, Бездан	33. Винарија Јовиф, Књажевац
8. Баришић Ранко, Београд	34. Винарија Николић, Александровац
9. Барић Љубица, Београд	35. Вон Рајсвиц, Бетина, Минхен
10. Барјактаровиф Радојка, Београд	36. Врачар Ђурђица, Београд
11. Бендераћ Слободан, Београд	37. Вучетић Александра, Београд
12. Бирчановиф Петар, Мачва	38. Вуковић Зорица, Београд
13. Бобић Александра, Београд	39. Вукаловић Мирјана, Београд
14. Боснић Илија-Браца, Београд	40. Вујић Драгана, Београд
15. Богдановиф Миланка, Београд	41. Вукосављевић Јелена, Београд
16. Боројевић Бранка, Београд	42. Вујић Вук, Београд
17. Бошковић Јелена, Београд	43. Вукелић Ксенија, Београд
18. Бјеладиновиф Јасна, Београд	44. Гајић Печујлић Вера, Београд
19. Бугарин Драгиф, Београд	45. Глигорић Јелена, Београд
20. Бранковић Душанка, Београд	46. Гостиљац Вера, Београд
21. Булат Злата, Београд	47. Грујучић Ванда, Ваљево
22. Будимировиф Момчило, Мачва	48. Грбић Живка, Београд
23. Братић Лука, Београд	49. Грбић Невена, Београд
24. Васић Оља, Београд	50. Гућ-Глишић Марија, Београд
25. Варнај Владислава, Београд	51. Дворнић Милан, Бели Манастир,
26. Васиљевић Вера, Београд	Хрватска

52. Димитријевић Ђорђе, Београд	80. Заплетић Иван и Ана, Београд
53. Деспотовић Снежана, Београд	81. Зупанчић Иван, Врдник
54. Друловић Наталија, Београд	82. Ивановић Душан, Београд
55. Драговић Бојана, Београд	83. Ивковић Мирјана, Београд
56. Друштво уметника Београд	84. Иванковић Надежда, Београд
57. Драгишић Марија, Нови Сад	85. Илијин Душанка, Београд
58. Дуловић Наталија, Београд	86. Илић Радосав, Обреновац
59. Дуњић Јован, Београд	87. Илић Милан, Београд
60. Дудуковић Дикосава, Београд	88. Илић Бранка, Београд
61. Душковић Весна, Београд	89. Исаиловић Милена, Београд
62. Ђаловић Мирослава, Београд	90. Исајев Анђелка, Београд
63. Ђаловић Јован, Београд	91. Јаковљевић Живота, Расина
64. Ђорђевић Илић Љиљана, Београд	92. Јакшић Зорица, Београд
65. Ђорђевић Руско, Сврљиг	93. Јанковић Олга, Београд
66. Ђурђевац Биљана и Михајло,
Београд	94. Јелачић Светлана, Београд
67. Ђорђевић Љиљана и Небојша,
Београд	95. Јеремић Бошко, Кнић
68. Ђукановић Јован, Београд	96. Јеремић Небојша, Београд
69. Ђурђевић Милица, Београд	97. Јокановић Милићевић Оливера,
Београд
70. Ђуровић Игор, Крагујевац	98. Јовановић Душан, Београд
71. Ђурђев Александар, свештеник,
Крупањ	99. Јовановић Јасна, Књажевац
72. Ђурић Звездана, Београд	100. Јокић Војислав, Мачва
73. Ђуровић Милован, Бела Црква	101. Јордановић Нада, Београд
74. Живановић Мара, Београд	102. Јочић Косана, Београд
75. Живковић Душица, Београд	103. Јуришић Живан, Мачва
76. Живковић Петар, Мачва	104. Кајганић Милица, Шабац
77. Живковић Зоран, Београд	105. Калембер Зона, Београд
78. Живуловић Љиљана, Београд	106. Кампе Љиљана, Београд
79. Жугић Даворка, Београд	107. Качар Света, Челарево
	108. Кизић Неранџа, Београд
	109. Кнежевић Душица, Београд

110. Ковиљац Марија, Београд	138. Маринковић Добривоје	168. Музеј војвођанских Словака,
Бачки Петровац	195. Поповић Јован и Биљана, Београд
111. Колунџија Бојана, Београд	139. Матић Милош, Београд	169. Нанушевски Јелица, Београд	196. Породица Комад, Београд
112. Комненовић Добрила, Београд	140. Матић Цвета, Кончарево	170. Недељковић Радмила, Београд	197. Пријић Ана, Хртковци
113. Кондић Ксенија, Београд	141. Матијашевић Мила, Београд	171. Недељковић Слободанка, Сврљиг	198. Пуповац Александар, Београд
114. Костић Софија, Београд	142. Матијашевић Љиљана, Београд	172. Нешић Добрила, Београд	199. Радовановић Голуб, Сокобања
115. Костић Драгослав, Београд	143. Матијевић Ирена, Београд	173. Николић Александар, Мокрин	200. Радовановић Данијела, Београд
116. Кретов Дивна, Београд	144. Мијалковић Стамболић Десанка	174. Никитовић Дрињаковић Весна,
Београд	201. Радовановић Драгослав, Београд
117. Крстић Стеван, Београд	145. Мијатовић Бошко, Београд	175. Николић Вукана, Зајечар	202. Радовић Ангелина, Београд
118. Khadka Ramesh и Bahtta Manju,
Непал	146. Мијић Зоран, село Красава,
општина Крупань	176. Николић Милинко, Зајечар	203. Радојичић Рајка, Београд
119. Лацковић Момчило, Мачва	147. Мијовић Маријана, Београд	177. Нинић Зоран, Београд	204. Рајичић Милош, Београд
120. Лаковић Надежда, Београд	148. Миланковић Надежда, Београд	178. Новичић Нарциса, Београд	205. Раковић Сретко, Београд
121. Леген Даница, Хртковци	149. Милановић Првослав, Београд	179. Нојковић Биљана, Београд	206. Рамшак Анамарија, Београд
122. Липановић Тања, Београд	150. Милановић Србијанка, Сврљиг	180. Обрадовић Милица, Београд	207. Репић Љиљана, Шабац
123. Лудајић Татјана, Београд	151. Милекић Славко, Бајина Башта	181. Оштрић Шиме, Београд	208. Ристић Богдан, Београд
124. Лундин Милица, Стокхолм	152. Миленковић Драгана, Београд	182. Павловић Нада, Београд	209. Ристић Светлана, Бајина Башта
125. Максић Срђан, Нови Сад	153. Миленковић Стака, Београд	183. Павковић Никола проф., Београд	210. Савић Јелена, Београд
126. Максимовић Љубица, Горњи
Милановац	154. Миловановић Драгана, Београд	184. Пајагић Љиљана, Београд	211. Савић Драгорад, Мачва
127. Малевуић Невенка, Београд	155. Милошевић Дејан, Јагодина	185. Пантовић Вук, Штаваљ, Сјеница,
село Градац	212. Савић Петар, Београд
128. Мандичевски Никола, Београд	156. Миљанић Вера, Београд	186. Петровић Адам, Београд	213. Сибиновић Зорица, Београд
129. Маричић Љуба, Београд	157. Миљевић Марина, Београд	187. Петровић-Власак Драгана, Београд	214. Спасић Десанка, Београд
130. Марјановић Весна, Београд	158. Минић Иван, Александровац	188. Петровић Душан, Београд	215. Сретеновић Љиљана, Крагујевац
131. Марјановић Душан, Београд	159. Мирковић Милица, Београд	189. Петровић Славољуб, Шабац	216. Стајић Слободанка, Београд
132. Марјановић Јованка, село Ћелије,
општина Гаџин Хан	160. Митровић Дејана, Сурдулица	190. Пешић Максимовић Надежда,
Београд	217. Стамболић Марица, Београд
133. Маринковић Мирјана, Каменица	161. Митровић Мирјана, Београд	191. Плавшић Даница и Стеван, Београд	218. Стаменковић Светлана, Сврљиг
134. Марковић Драгољуб, Александровац	162. Мишевић Мијатовић Сека, Београд	192. Поповић Бојан, Београд	219. Станисављевић Ивана, Београд
135. Марковић Зоран, Шибеник	163. Мишић Радмила, Београд	193. Поповић Василија, Београд	220. Станковић Алексић Сузана,
Сурдулица
136. Марковић Радош, Бајина Башта	164. Младеновић Вера, Сврљиг	194. Поповић Владислав, Београд	221. Станковић Милица, Љиг
137. Марковић Ружица, Београд	165. Младеновић Животка, Сврљиг		222. Старчевић Гордана, Београд
	166. Момиров Дејан, Београд		223. Степановић Мирјана, Београд
	167. Мрше Весна, Београд		224. Степановић Славенка, Гаџин Хан

225. Стефановић Данило, Београд	253. Филиповић Зина, Београд
226. Стефановић Ивана и Драгослава, Београд	254. Хрушка Елеонора, Београд
227. Стефановић Јелисавета	255. Цветановић Бранко, Београд
228. Стефановић Јулија, Београд	256. Цветковић Наташа, Београд
229. Стефановић Лидија и Владимир, Београд	257. Цветковић Татјана, Београд
230. Стефановић Нена, Београд	258. Цигић Милан, Свилајнац
231. Стојановић Дарко, Лазаревац	259. Цицовић Ана, Београд
232. Стојановић Драгица, Београд	260. Чолак-Антић Поповић Тијана, Београд
233. Стојановић Марко, Београд	261. Чолић Душан, Нови Бановци
234. Стојановић Стојан, Београд	262. Шкорућак Лидија и Валерија, Сомбор
235. Стојковић Мирјана, Београд	263. Шоколовачки Светислав, Мокрин
236. Стошић Владан, Београд	264. Шпанић Даринка, Београд
237. Суботић Гојко и Ирина, Београд	265. Штрбац Драган, Београд
238. Суботић Милица, Београд	266. Шућур Слободан, Врњачка Бања
239. Суботић Снежана, Београд	
240. Теодосић Гордана, Београд	
241. Томашевић-Сташи Радојка, Обреновац	
242. Томић Иван, Жагубица	
243. Томчић Момир, Београд	
244. Трифуновић Марија, Београд	
245. Трнинић Марцела, Београд	
246. Тртља Ката, Београд	
247. Тубић Љубоје, Београд	
248. Ћоровић Радмила, Београд	
249. Ћујић Љубица, Београд	
250. Ћургуз Јелка, Београд	
251. Урошевић Верица, Београд	
252. Филипов Јуриј проф.др, Русија	

Чајник, Београд, Србија, инв. бр. 51734

Етнографски музеј у Београду

Студентски трг 13; +381 11 3281 888

info@etnografskimuzej.rs; www.etnografskimuzej.rs

